

ΒΡΗΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Χαιρετισμός στις νεώτερες 'Ολυμπιακές Γενιές

F. SALVATORI: 'Αγιος Φραγκίσκος της 'Ασσιζης (Μετάφρ. ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ)

N. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ: Νά περπατάς σκυφτός...

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ: 'Ανθρώπινη μάχη

ΜΠΑΜΠΗΣ ΝΙΝΤΑΣ: 'Υπόσχεση

ΛΕΦΤΕΡΗΣ ΞΑΝΘΟΣ: Γεροντοκόρη

ΑΡΙΣΤΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ: Αύτοσχιμαλωσία

A. Σ. ΜΠΕΛΜΠΑΣ: 'Αντρέας Καρκαβίτσας

Θ. ΒΑΡΟΥΞΗΣ: Σέ μιά χαρούμενη αύταπάτη

A. ΚΑΠΟΓΙΑΝΝΗΣ: Ρεπορτάζ

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Νυχτερινή συμφωνία

M. ΚΑΛΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ: 'Εαρινό βράδι, 'Ημιτελές κουαρτέτο

ΚΩΣΤΑΣ ΨΥΧΟΓΥΙΟΣ: Θερινές συνήθειες—παραδόσεις (τέλος)

ΑΛΕΚΟΣ ΚΑΖΟΓΛΗΣ: 'Απόψε μύρισε βροχή..

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ω: Φαινόμενα πνευματικής παρακμής. — Ω: Γλωσσικοί γεροντοκορισμοί — Π. Η.: Τό «Κύκνειο» τοῦ Ματζούκα.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΖΩΗ

N. ΠΑΠΑΔ.: Μιά γνωριμιά με τὸ συνθέτη 'Αντίοχο Εὐαγγελᾶτο.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ: Κρίτωνα 'Αθανασούλη «Τὸ τραγούδι τῶν πέντε ἀνέμων», Γιώργου Δέλιου «Μουσική δωματίου».

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΘΑΝΑΣΗ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ: Γυμνά (ξυλογραφία).

ΘΑΝΑΣΗ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΜΝΑ

ΒΩΜΟΣ, ΑΥΓ. 1947

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ ■ ΠΥΡΓΟΣ—ΗΛΕΙΑΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ : ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΝΕΩΤΕΡΕΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΕΣ ΓΕΝΙΕΣ

Ξεκινώντας έπειτ' από λίγες μέρες για να πάρω μέρος στο Montreux, σ' ένα διεθνές Συνέδριο, όπου, αντιπρόσωποι απ' όλα τα έθνη συγκεντρώνονται για να συζητήσουν και να καταρτίσουν τον Καταστατικό Χάρτη για τη δημιουργία μίας Παγκόσμιας όμοσπονδιακής όργάνωσης των λαών, είναι φυσικό να στρέφω τη σκέψη μου στους αρχέτυπους κ' άθάνατους εκείνους στίβους, όπου, από αιώνες κι αιώνες τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἐμπιστεύτηκε καὶ μ' ἀσύγκριτη φροντίδα καλλιέργησε τὸ σπόρο τῆς Ὅμοσπονδίας καὶ τῆς Διαιτησίας μεταξύ τῶν διαφόρων ἐθνῶν.

Οἱ αἰώνιοι αὐτοὶ στίβοι ἀκτινοβολοῦν ἀκόμα καὶ στίς σκληρότατες αὐτὲς ἡμέρες ποὺ διατρέχουμε, τὸ

ἀθάνατο αὐτὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ποὺ δένεπαψε ποτὲ νὰ ζητεῖ καὶ τὴν τοπικὴ καὶ τὴν παγκόσμια ἱστορικὴ του ὀλοκλήρωση κι' ἀποτελοῦνε πάντα, ἀκόμα κι' ὡς ἱστορικὰ ἐρείπια, τίς πιὸ εὐγλωττες σχολές τοῦ ἁρμονικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς δύναμης ποὺ χρειάζεται γιὰ τὴν ἐνσάρκωσή του.

Ἡ Ἑλληνικὴ Νεότης πόχει τὴν τύχη νὰ ζεῖ σιμὰ τους, ἄς μὴ νομίσει πῶς φεύγει ἀπ' τὴν εὐθύνη τῆς ἐποχῆς μας, ἂν τοὺς πάρει γιὰ Σχολὴ καὶ γιὰ παράδειγμα ἀνώτερης ζωῆς. Μ' ἀνανεωμένη τὴ συνείδηση ἀπ' τὸ δράμα τῶν καιρῶν μας, ἄς μεταφέρει τὸ παράδειγμα αὐτὸ στὸ δικό της κόσμον, ἄς συλλάβει τίς ἀναλογίες ποὺ συνδέουν τοὺς παλιούς καιροὺς ποὺ ὑψώθηκαν αὐτὰ τὰ παραδείγματα μὲ τοὺς δικούς μας, κι' ἄς ἀντλήσει ἐκεῖθε δύναμη γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὸ φοβερὸ κι' ἀπαιτητικὸ Σήμερα.

Κάθε νέος ποὺ ζεῖ αὐτοῦ σιμὰ στὴν Ὀλυμπία, ἀνάμεσα ἀπ' τὴν πάλη τῶν Κενταύρων καὶ τῶν Λαπιθῶν, ἄς προετοιμάζει τὴ στιγμή γιὰ τὸ τελεσιουργό, — ἐσωτερικὸ συγχρόνως κ' ἐξωτερικὸ — φανέρωμα τοῦ Ἀπόλλωνα, Ἀπόλλωνα δικοῦ του καὶ Ἀπόλλωνα ὄλων μας, μὲς στὴν ἰδιαίτερη ψυχὴ του, πρῶτα, καὶ κατὰ προέκταση, μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ μὲς στὴν ψυχὴ ὄλων τῶν λαῶν.

Ὁ «δυνάμει σύμμετρος» παλιὸς ἀγωνιστικὸς στίβος τῆς Ὀλυμπίας, ἄς γίνῃ γιὰ τὸν καθένα τόσο φαινομενικὰ περιορισμένος ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ὥστε νὰ χωράει τὴν προσωπικὴ του «ἀθληση» καὶ «γυμνασία» ψυχῆς καὶ σώματος, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπ' αὐτὴν ἰσχυρὸς καὶ ἰσόρροπος κι' ἄς πλατύνῃ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τόσο ποὺ νὰ κλείνει μέσα του καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν κόσμον, ἔτσι ποὺ ὁ καθένας νὰ μπορεῖ στὸ τέλος νά ναι καὶ νὰ λέγεται «πολίτης τοῦ σύμπαντος.»

Αὐτὴ τὴν εὐθύνη κι' αὐτὴ τὴν ὀλόκαρδη στοργικὴ εὐχή μου στέλνω σήμερα — ἀντὶ ἄλλα λόγια ποὺ ζητήσατε ἀπὸ μὲ — στίς ἀγαπημένες μου νεώτερες ὀλυμπιακὲς γενιὲς τοῦ τόπου, τὴ στιγμή ποὺ κι' ἐγὼ φεύγω γιὰ ν' ἀγωνισθῶ — ἀνάλογα μὲ τὴν προἀθληση μου καὶ τὰ χρόνια μου — τὸν πλατὺ Ὀλυμπιακὸ ἀγῶνα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

F. SALVATORI

ΑΓΙΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΑΣΣΙΖΗΣ

Μιλούσε με τὰ τζιτζίκια καὶ τὰ πουλιά
Τὰ δέντρα κι' οἱ θάμνοι ἦσαν τ' ἀδέλφια του

Στὴν Ἀγία Παρθένα ἦταν ἀφοσιωμένος
Καὶ στὴν προσευχή του τὴν ἀποκαλοῦσε - Ἀπόκρυφο Ρόδο

Ἔπειτα ὕψωνε τὴ φωνὴ πρὸς δόξαν τοῦ δημιουργοῦ:
Σὲ κάθε του βῆμα ξεφύτρωνε κι' ἓνα λουλούδι

Στὸ διάβα του τ' ἀρνάκια ἔτρεχαν χαρούμενα
Κι' οἱ ἄγριες χελῶνες κοντὰ του ἡμέρευαν

Τοὺς θεριεμένους λύκους θώπευε μετὸ βλέμμα
Καὶ στάλαζε στὴν ψυχὴ τους τὴν ἀρετὴ του.

(Μετ.)

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

ΝΑ ΠΕΡΠΑΤΑΣ ΣΚΥΦΤΟΣ...

Νὰ περπατᾶς σκυφτός. ποιητὴ,
δίχως νὰ σε ἀπασχολοῦνε τὰ «γιατὶ»
ποῦ συναντᾶς σὲ κάθε βῆμα σου γιγάντια,

νάσαι σὰ νὰ κοιτᾶς δυὸ μέτρα γῆ
ποῦ τὸ κουφάρι σου θὰ κλείσουν μιὰν αὐγὴ,
—σὰν τὰ ὄνειρά σου δὲ θὰ στέκουνε πιά ἐνάντια...

Νὰ προχωρεῖς γαλήνιος, μετὴ ζωὴ
ξαλαφρωμένη, μετὴ σκέψη στὴ σωστὴ
γραμμὴ ποῦ ἀκολούθησες, καὶ τοὺς ὑπόλους

τοὺς φίλους νὰ λογιᾶζεις σὰ νεκρούς,
καὶ σὰν ἀνύπαρχτους τοὺς μάταιους δῆθεν—κριτικούς
τοὺς Παπατσώνηδες, τοὺς Ἰ. Παναγιωτοπούλους.

Νὰ μὴ σε φτάνουν οὔτε οἱ λύπες οἱ μικρές.
Κι' ἡ μοχθηρία μετὴς χίλιες δυὸ μορφές
νὰ μὴ μπορεῖ πιά νὰ συντύχει ἔμπρός σου·

ἡ καλοσύνη νάσαι σκόρπια ὡς εὐωδιά
παντοῦ τριγύρω, νάσαι ἀνάλαφρη ἢ καρδιά,

νὰ ζῆς μονάχα μέσα στ' ὄνειρό σου.

Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΜΑΧΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Γυρίζω γύρω απ' τόν έαυτό μου γιά νά βρω τήν αύγή πού μ' έφερε ώς αυτό τό τελματωμένο μέρος. Θυμάμαι τά τελευταία βήματα πού μέ συνάντησαν, τά ξαναμετρῶ καί νομίζω πώς τώρα πιά χάθηκαν γιά πάντα πίσω απ' τό δάσος. 'Από κείνη τή σκληρή ώρα κοιτάχτηκα μέσα μου καί βρήκα πώς ήμουν μόνος. Τά σύγνεφα πού κρεμάστηκαν άργότερα απ' τά δέντρα, έμειναν εκεί κάτω χωρίς νά μου ποῦν τίποτα γιά τό Γενάρη. Ήταν, μιá εποχή άμφίβολη, εποχή δίψας. Ζητούσα καί τή βροχή άκόμα γιά νά πῶ πώς δέ γεννήθηκα χωρίς μητέρα. Οί άστρα πές φάνηκαν από πολύ μακριά, έκατό μέτρα πιο δῶ από μένα είχαν κιόλας άρχίσει νά πέφτουν τά μαύρα φύλλα. Μετά είδα αύτά τά ψηλά σπίτια, τούς στενούς δρόμους, αύτή τήν άνυπόφορη σιωπή. "Έλεγαν άλλοτε πώς σέ τοῦτο τόν τόπο τά πετεινάρια δέν έχουν φωνή νά καλέσουν τόν ήλιο.

'Η στέγη μου βλέπει σέ μιάν αύλή πού κοιμάται ξέγνιαστη, σίγουρα έδῶ καί πολλά χρόνια καί πριν τή μαντρώσουν καί πριν βγει απ' τή θάλασσα άκόμα. Τό πέλαγο ξέμεινε πίσω απ' τή ζωή. Οί ναυτικοί καιροί καρποφοροῦσαν κάποτε μέσα μου, άνέμιζαν τά κατάρτια τους καί τίς σειρήνες τους μά στό τέλος πέσανε στήν άμμουδιά κι' άνάκατῶθηκαν μέ τή σκόνη καί μέ τ' άχνάρια, ένός καρβανιοῦ από ξένους κι' άραμπάδες. Δέν άκούω παρά τόν ψίθυρο αύτοῦ εκεί πέρα τοῦ άνθρώπου πού πηγαινέι νά δολοφονήσει τόν ήσκιο του. Τόν ξεχώρισα πίσω απ' τή μάντρα, στό διάστημα τοῦ πεύκου καί τοῦ περιπτερου. Μπορεῖ νάνε καί κείνος ὁ περιπτεριοῦχος μέ τό ζύλινο πόδι καί μέ τήν άπογοήτευση στήν καρδιά. Χτές τόν άκουσα νά τραγουδάει ένα αἰγυπτιακό έλεγείο, νά κλείνει στήν ψυχή του μιá γυναίκα πού τήν πήραν, τά σύγνεφα τής νοτιάς καί νά λέει πώς ὁ θάνατος μουρμούριζε δλη τήν περασμένη νύχτα σέ μιάν άγριοτριανταφυλλιά πού άγκαλιάζει τό παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ του. 'Ο περιπτεριοῦχος ήταν ήσυχος καί καλός άνθρωπος, ένα κομμάτι άπελπισμένο χῶμα πούχε ξεχάσει τόν ήλιο απ' τόν πόλεμο. Μόλις συζητούσαμε, άπλωνε τό χέρι του καί μοῦ άράδιαζε πάνω σέ μιá σειρά από σπέρτα δέκα—δεκαπέντε νεκροκεφαλές απ' τό μέτωπο. Οί δυό είχαν παράσημα, τρεῖς ήταν άσπρες σά σταυροί κι' οί άλλες δέν ήξεραν πιά από ποῦ πρωτοξεκίνησαν γιά νά βροῦν τό φονικό βουνό. Στο τέλος άναβε τά σπέρτα καί γελοῦσε σά νάκαιγε μιá λυπητερή άνάμνηση.

Ήταν λοιπόν ήσυχος άνθρωπος ὁ περιπτεριοῦχος. Τόν είδα νά κόβει τό σκοτάδι, νά βαδίζει μέ προφύλαξη, νά κρύβεται από τ' άστρα πούρχονταν απ' τήν πλατεία. Πήγαινε κούτσα—κούτσα σά δυστυχία. Τό ζύλινο πόδι χτυποῦσε τήν άσφαλο, τόνιζε τά λόγια ένός πολεμικοῦ έμβατήριου. 'Ο ήσκιος του προ-

χωροῦσε πάντα μπροστά, τρία—πέντε—δέκα μέτρα, σάν ἕνα πουλί πού ὀδηγεῖ τὸν ξένο γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν καινούργιο τόπο. Ἐγὼ ἔπαιρνα τὸν ἀντίλαλο ξοπίσω, δεινόμενος στὴν οὐρά του κι' ἔτρεχα σάν ἀλαφιασμένος. Κεῖνος ὁ ἥσκιος ἄλλοτε μί- κραινει κι' ἄλλοτε μεγάλωνε κι' ἔπιανε ἀπ' τὴ γωνία τοῦ σπι- τιοῦ μὲ τὰ σπασμένα παράθυρα ἴσαμε τὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ. Ἦθελα νὰ δῶ τὴ μάχη πού θά γινόταν, τὴ χούμηξη, τὸ πάλεμα, τὴν κραυγή, τὸ τελευταῖο αἷμα καὶ τὸ θρίαμβο. Πήγαινα βῆμα μὲ βῆμα, τίναζα τὰ φτερά μου στὴν ὀρμή τοῦ νυχτερινοῦ μελε- μιοῦ, ἔχουνα τὸν ἰδρώτα μου κι' ἦ γῆ λάσπωνε.

Ὁ περιπτεριοῦχος δὲν ἦταν ἀπ' τὴν πόλη. Εἶχε ρθεῖ ἀπὸ τέσσερους νομούς· πιὸ ψηλά, ἀπ' τὰ βόρεια, κυνηγώντας αὐτὸν τὸν ἥσκιο. Μούλεγε πὼς τοῦ ἦταν ἀνυπόφορο τὸ ξύλινο πόδι, ἢ λίγη καρδιά κι' ὁ δρόμος πού πάντα ἄπλωνε μπροστά του. Στὴν ἐξοχὴ πήγαινε κάθε Κυριακὴ κι' ἐνῶ μεῖς γυρίζαμε, τὸν βλέπαμε ἀκόμα στὴ μέση τοῦ δρόμου. Ἦταν λιακάδα πάντα καὶ χάμου προπορευόταν ἡ ζωγραφιὰ τοῦ ἥσκιο του. Τὴν ἔφερε κυνη- γώντας, πολλές φορές καθὼς τὴν παρακολουθοῦσε μᾶς ἄφηνε καὶ περνούσαμε δίχως νὰ μᾶς ρωτήσῃ ἂν θά βραδιάσει στὴν ἐξοχὴ. Ἐκεῖ πέρα τὸν πρόφτανε τὸ δειλινὸ κι' ὁ ἥσκιος του ἔμπαινε μέσ' στ' ἀγκάθια καὶ χάνονταν. Αὐτὸς τὸν πήγαινε κα- ταπόδι. Τὸ ἄχάνιασμά του ἀνέβαινε ἀνήσυχο στὴ νύχτα καὶ τὸ ξύλινο πόδι του βάραινε ὀλοένα καὶ πιὸ περσότερο. Λίγο—λίγο δὲν ἔμενε παρὰ ἕνας χώρος ἀπὸ δῶ ἴσαμε τὴν καρδιά μας. Ὁ περιπτεριοῦχος μούλεγε πὼς ἂν κέρδιζε κάποτε αὐτὸ τὸ διά- στημα καὶ δολοφονοῦσε τὸν ἥσκιο του, θάβρισκε τὸ ἀνθρώπινο πόδι του καὶ δὲ θάξερε τί νὰ μοῦ ξανατεῖ γιὰ τίς νεκροκεφα- λές. Τὴ λήθη τὴν πίστευε ὀλοκληρωτικὴ γιὰ τὴν περίπτωση τῆς δικῆς του. Ὁ ἥσκιος θάπεφτε μὲ τὴν πρώτη, μαχαιριά, θά πλη- γωνόταν στὸ στήθος, θάβγανε λίγο μυῦρο αἷμα καὶ τὰ μάτια του θά βασιλευαν μαζὶ μὲ τὸ σκοτάδι. Θά τὸν ἔθαψε ἐκειδά, στὸ χῶμα ἀπὸ κάτω, ἔζονοντας τὴ γῆ μὲ μιὰ πρόχειρη λεπίδα πούσχιζε ἄλλοτε τὴν καρδιά του καὶ μούβγανε τίς νεκροκεφαλές. Ἄλλοτε πάλι ἔλεγε νὰ τὸν κάψει. Θ' ἄναβε ἕνα σπῆρτο καὶ θά μοίραζε ὕστερα τὸν καπνὸ του στὰ χελιδόνια πού θάρχονταν τὴν ἄλλη μέρα νὰ τοῦ φέρουν τὴν ἀνοιξη. Στὴν πατρίδα του τὰ χελιδόνια μένανε καὶ τὸ χειμῶνα στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, τρώγανε ψίχουλα κι' ἔπιαν τὸ φῶς τ' οὐρανοῦ.

Ἡ δολοφονία ἦταν σίγουρη. Ὁ περιπτεριοῦχος ἤξερε πὼς νικοῦν καὶ πὼς δοξάζονται. Εἶχε δεῖ στὰ φαράγγια τὴ δόξα νὰ περπατάει μὲ γυμνὰ στήθη καὶ νὰ σκορπάει τριαντάφυλλα ἀπ' τὸν ἥλιο. Ἐκεῖ ἀπάνου, ἔφηνε τὸ πόδι του στὴν ἀρχὴ γιὰ ταμ- πούρι ἐνὸς φίλου του πού δὲν τὸν ξανάδε καὶ κατόπι γιὰ νὰ φυτρώσει ἕνα βόλι καὶ ν' ἀνθίσει μιὰ σελίδα.

Τὸ σκοτάδι βαραίνει πότε—πότε μὰ ξεχωρίζω πάντα τὴ σκηνή. Ἐγὼ κάθουμαι σ' ἕνα κλεισμένο σπῆρτο δίχως φεγγάρι. Ἡ γειτονικὴ μάντρα ἔχει πάρει τὸν ἥσκιο μου καὶ τὸν κατέβασε φαίνεται στὸ δρόμο, ἴσως κιόλας νάνε κεῖνος πού κυνηγοῦσε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ κουτσὸ πόδι. Μὲ βασανίζει καὶ μένα αὐτὴ ἡ ἱστορία, ἕνας φοβερὸς ἥσκιος ἀπὸ μιὰ θάλασσα πού ναυαγή- καμε γυρίζοντας μὲ φορτίο ἀπὸ λαθραῖα καπνὰ. Πήγαμε στὰ σαπνοτόπια, κλέψαμε καὶ βάλαμε πλώρη γιὰ τὴ γαλήνη. Στὸ

δρόμο ἔπεσε ἡ θάλασσα ἀπάνου μας καὶ στὸ τέλος μᾶς ἔστησε παγίδα κι' ἓνα τελωνεῖο. Ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὰ κύματα, εἶδα τὸν ἥσκιο μου καὶ τὸν κυνήγησα. Μοῦ κρύφτηκε στὸς ἀφρούς, ἀνέβηκε σὲ κάτι ἔρημες μισοτσακισμένες τράτες, ἀρπάχτηκε κι' ἀπ' τὴ θύελλα καὶ κάποτε σκαρφάλωσε στὸν ὀρίζοντα καὶ μὲ τράβηξε γιὰ νὰ μὲ πνίξει.

Τώρα θὰ κάνουμε μαζὶ μὲ τὸν περιπτεριοῦχο τὴ δολοφονία. Θὰ τοῦ ριχτοῦμε κι' οἱ δύο, κείνος θὰ βρεῖ τὸ πόδι του κι' ἐγὼ τὸ πρῶτο καράβι ποῦ ἀρμένισα δίχως βοριά. Θυμᾶμαι λίγους ἥσυχους τόπους ἀπὸ ἄσπρες πέτρες δταν ἀκόμα ἦμουν παιδί. Ἀργότερα ὁ πατέρας μου πέθανε στὴν ἀκρογιαλιά καὶ μούπε νὰ πιασῶ ἀπὸνα ψαράδικο πανί καὶ νὰ φύγω. Μόλις γύρισα ἀπ' τὰ καπνὰ ὁ ἥσκιος μου μ' ἔφερνε ἀπόκοντα καὶ μοῦ γύρευε τὸ μερίδιο πούχασα. "Ἦμουν γδυτὸς καὶ πεινοῦσα. Ἐψαχνα τὴν ψυχὴ μου καὶ δὲν ἔβρισκα οὔτε μιὰ πεταλούδα. Τὶς πρῶτες μέρες τὸν γέλασα μ' ἓνα ταξίδι ποῦ θάκανα τάχα γιὰ κερί, ἔπειτα θύμωσα καὶ βάλθηκα νὰ τὸν σκοτώσω. Νομίζω πὼς εἶχε κι' αὐτὸς ἓνα κουτσὸ πόδι, νὰ σὰν τὸ δικό μου ποῦ τόκοψα μὲ μιὰ σφαῖρα ἀπ' τὴν καταδίωξη τοῦ τελωνεῖου. Στὸς μεγάλους δρόμους προπορευόταν πολλὰ μέτρα καὶ ψήλωνε ὡς τὰ καμπαναριά. Ἐκεῖ τὸ κυνηγητὸ ἦταν τρᾶχὺ καὶ κουραστικό. Ἐκεῖ ξαναρχόταν κι' ἡ θάλασσα, ἡ τελευταία θάλασσα μὲ τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ τὴν ἀνατίναξη τοῦ πλοίου, μὲ τὶς κραυγὲς τοῦ κσπνοῦ. Ὁ ἥσκιος γινόταν ἀναρίθμητα κομμάτια, ἔμπλεκε μὲ τὰ κύματα καὶ πλημμύριζε τὸν κόσμο. Τότες δὲν ἤξερα ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἐλπίδα. "Ὅσοι μ' ἔβλεπαν μὲ τὸν περιπτεριοῦχο, ἀποτραβιόνταν κι' ἔλεγαν πὼς εἴμσστε τὸ ἴδιο πρόσωπο, πὼς ἐγὼ δηλαδὴ μιλάω μὲ τὸν ἑαυτὸ μου. Τοῦ τὸ διηγίμουνο πότε — πότε καὶ γελοῦσαμε σὰν ἀδέρφια. Δὲν τὸν ρώτησα οὔτε μιὰ στιγμή μήπως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶμαι γώ. Μόνο ἀπόψε ποῦ βλέπω τὸν ἥσκιο του, ἀναγνωρίζω πὼς δὲ μπορεῖ παρὰ νάνε ὁ δικός μου.

Ἡ νύχτα δὲν ἀραίωσε. Ἀπὸ κάτου, ἀπ' τὴν ἀσφαλο ἀκούγεται ἔντονος ὁ ρυθμὸς τῆς ὀργῆς. Νομίζω πὼς εἶνε τὰ βήματά μου, ψάχνω σ' αὐτὴ τὴν ἔρημη κάμαρα καὶ δὲν τὰ βρίσκω. Θυμᾶμαι τὸν περιπτεριοῦχο καὶ τὸ δεκανίκι ποῦ δάνειζε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο δταν πηγαίναμε μαζὶ γιὰ παπαροῦνες. Ἡ δολοφονία θὰ γίνεῖ ἀπόψε πρὶν ἔρθει τὸ πρῶί. Σ' ἓνα μονοπάτι, ἔστω χάμου στὸν ὑπόνομο μὲ τὴ βροχή, θὰ κυκλώσουμε τὸν ἥσκιο καὶ θὰ τὸν πνίξουμε γελώντας. Ὑστερα θὰ σηκώσουμε τὴ σκάρα καὶ θὰ τοῦ ποῦμε καλὸ ταξίδι σὰ νὰ μὴν ξέροῦμε πὼς ἡ ἱστορία του θὰ γίνεῖ σὲ λίγες μέρες ἄρρωστο νερό.

"Ὅταν θὰ ξημερώσει, ἐμεῖς θάμσστε ὄξω ἀπ' τὴν καταραμένη τούτη πόλη.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΥΠΟΣΧΕΣΗ

Δέν θά κλάψης έφέτος
για τὰ χλομά τῶν φεγγαριῶν δρομολόγια
για τή φωτεινή άδημονία τῶν άστρων·
δέν θά κλάψης γιά τή σιωπή τῶν λουλουδιῶν
βυθισμένων στή σκιά
τῆς πανσεληνοφώτιστης μετόπης.

Έφέτος θά σέ πάρω μαζί μου.
Στίς λεωφόρους τοῦ Παραδείσου
θά λησμονηθῆς μέ τήν άγνή νύχτα
θά ξεχάσης τήν ύπαρξή σου
άπάνω στό φεγγάρι θωρώντας το,
καί θά ξημερωθῆς τέλεια άγνότη, διαφάνεια.

Εύρεΐς οί λεωφόροι τοῦ Παραδείσου
κατάφωτα τῆς σιωπῆς τὰ κύματα
τῆς γλυκύτητος τῶν άγγέλων οί έκτάσεις·
καί σέ άναμένουν.
Τοὺς ύποσχέθηκα τόν έρχομό σου.

Εΐν' ή ώχρη άποδημία
άνάμεσ' άπό τὰ λευκά ρόδα
στή χώρα τῆς κυανῆς γαλήνης.
Έφέτος θά σέ πάρω μαζί μου.

Έλα κ' οί άνεμοι όμόνοιασαν όλοι
κι έρχονται πρός τὰ μένα
καί δε μπορῶ νά σταθῶ·
έλα καί δέν με προκάνεις·
μ' έξαύλωσε ή πνοή τῶν άνέμων...

ΜΠΑΜΠΗΣ ΜΙΝΤΑΣ

ΓΕΡΟΝΤΟΚΟΡΗ

Τὰ ἐτοιμάζε ἀπὸ κοριτσάκι.
Ξενοδούλευε γιὰ δαῦτα.
Τὰ προικιά της!

“Ὅλα βγαλμένα ἀπ’ τὰ χέρια της.

Μὰ τὸ μαγεμένο Βασιλόπουλο δὲν ἔφτανε...

“Ἄνοιξε τὸ σκονισμένο μπασόλο,
εὐλαβικά.
Κι’ ἀπλώσε τὰ προικιά της.

Κάποια παντρευόταν
καὶ τ’ ἀγόραζε...

ΛΕΦΤΕΡΗΣ ΞΑΝΘΟΣ

ΑΥΤΟΙΧΜΑΛΩΣΙΑ

Καὶ τὰ θολὰ φθινόπωρα παντοῦ τὰ κρέπια ρίχναν:
στοὺς πόθους μας καὶ στὶς ψυχές, στὴν ἀμοιβὴ τοῦ κόπου...
Κι’ ὄλοι οἱ καιροὶ προμάντεμα πολὺ κακὸ μᾶς δείχναν
Κι’ ἀντήχησε στὴ γῆ πικρὸ τὸ μοιρολόι τ’ ἀνθρώπου.

Χωρὶς φτερὰ ἢ σκέψη μας καὶ στρίγγλα ἢ φαντασιά μας
δὲν ἔμποροῦν τὴ λεφτεριά στοὺς οὐρανοὺς νὰ φτάσουν...
Μὰ φτάνει ὡς τοῦ μηρμυγκιοῦ τὸ δεῖπνο ἢ ἀποθυμιά μας.
Καὶ κάνουν δέηση οἱ ψυχές τὸ... τίποτε μὴ χάσουν.

Κι’ ἂν οἱ χειμῶνες πέρασαν δὲν ἦρθαν καλοκαίρια
καὶ οἱ καταιγίδες τῶν παθῶν μᾶς δέρνουν, ὦ κατάρα,
καὶ πάλι δὲ σηκώνουμε τὸ βλέμμα μας στ’ ἀστέρια
Κι’ εἴμαστε σκλάβοι, ἀλλοίμονο, στὴ σκλάβά μας τὴ φάρα!

ΑΡΙΣΤΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

I

Ἄς γυρίσουμε πίσω κάμποσα φύλλα τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος κι' ἄς φτάσουμε στήν πρώτη πεντηκονταετία ἀπό τήν ἀπελευθέρωσή της (1830—1880). Τότε στό λογοτεχνικό στερέωμά της μεσουρανοῦσαν οἱ Φαναριῶτες. Αὐτοὶ ὅλοι τους, γεμάτοι ἀπό Εὐρωπαϊκὴ μόρφωση, στάθηκαν ξένοι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, καὶ τὸ ἔργο τους δὲν εἶχε καμμιά ἀπήχηση στὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ἦταν ἡ κατάσταση, ὅταν μιὰ νέα γεννεὰ, μὲ μόρφωση γνήσια, ἤρθε γιὰ νὰ φουήσσει τὴ ζωὴ, ποὺ ἔκρυβε μέσα της καὶ στὴν ἐτοιμοθάνατη τέχνη. Ἐνας ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς ἐμψυχωτές, ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ καλλίτερους, ἦταν κι' ὁ Καρκαβίτσας, καὶ τὸ ἔργο του εἶναι πρῶτο σὲ χρόνο κι' ἀξία, τοῦ ἔκλεισε μέσα του τὴν ἀγνή ἑλληνικὴ ψυχὴ κι' ἐντύθηκε τὴ γνήσια ἑλληνικὴ φορεσιά. Τὸ ἔργο τοῦ Καρκ. δὲν εἶναι στενὸ καὶ μονοκόμματο, ἀλλὰ βαθειὰ κοινωνικὸ κι' ἐθνικὸ, γιὰτὶ μέσα τοῦ βρίσκεται ὅλη ἡ ψυχὴ τῆς ἐποχῆς του. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἔλληνα χωριάτη στὰ «Διηγήματα», τοῦ ἔλληνα ναυτικοῦ στὰ «Λόγια τῆς πλώρης» καὶ τοῦ ἔλληνα μορφωμένου στὸν «Ἀρχαιολόγο».

II

Ὁ Καρκ. γεννήθηκε στὰ Λεχαινὰ τὸ 1866, τὸ χρόνο ποῦχε ἐπαναστατήσσει ἡ Κρήτη. Γι' αὐτὸ ἀργότερα δικαιολογώντας τὴ μαχητικότητά του ἔλεγε: «Εἶμαι παιδί τοῦ πολέμου, γιὰτὶ γεννήθηκα ἀπάνω σὲ πόλεμο». Ἐσπούδασε γιὰτρός κι' ἀπὸ νέος ἔγινε στρατιωτικὸς. Ἐφτάσε στὸ βαθμὸ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχίατρου κι' ὁ θάνατος τὸν βρῆκε μὲ τὸ βαθμὸ αὐτό. Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία ποὺ εἶχε μὲ τὸν Κώστα Χατζόπουλο βγαίνει πὼς ἦταν τύπος μελαγχολικὸς καὶ βαρῦθυμος. Τὴ βαρῦθυμία του αὐτὴν ὑποστηρίζει καὶ τὸ ποίημά του ἢ «Μελαγχολία» κι' ὁ κορεσμὸς τῶν διηγημάτων του ἀπὸ δραματικὰ στοιχεῖα, δείγματα τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου. Φυσικὰ κι' ἡ ἀγιάτρευτη ἀρρώστεια του θὰ δυνάμωσε τὴ βαρῦθυμία του αὐτή. Ἀπὸ τὴν ἴδια ἀλληλογραφία φαίνεται πὼς εἶναι λάτρης τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Ὀμήρου. Ἐτσι μονάχα ἐξηγιέται ἡ ὁμορφὴ περιγραφή τῆς φύσεως κι' ἡ καθαρότητα τῶν εἰκόνων στὰ διηγήματά του. Τὸ Κράτος δὲν τοῦ χορηγήσε σύνταξη καὶ μέχρι τελευταίας του πνοῆς τὸν εἶχε στὴν ὑπηρεσία του, ὑπηρεσία ἐπίπονη. Στις 24 τοῦ Ὀκτώβρη 1922 στὸ Μαρούσι λυτρώθηκε ἀπὸ τὴν πολύχρονη ἀρρώστεια του, ἀφοῦ πρὶν περιπέτειες καὶ κακουχίες γιὰ τὰ πολιτικὰ του φρονήματα εἶχαν ἐπιδεινώσει τὴν υγεία του. Πέθανε ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα, ἀφοῦ ἀτύχησε νὰ ἰδῆ μιὰ δραματικὴ περίοδο τοῦ Νεοελληνισμοῦ, τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ἃν καὶ πρὶν εἶχεν εὐτυχῆσει νὰ ἰδῆ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ ὄνειρά του πραγματοποιημένα, στὰ 12 καὶ 13. Ὁ Καρκ. ἐπίστευε, καὶ μὲ τὸ δίκιο του, πὼς ὁ ἑλληνικὸς

λσός έχει μέσα του διαλεχτά σπέρματα, αλλά οί οδηγόι του τόν ρίχνουν πολλές φορές σέ κακούς δρόμους και γι' αυτό αξιώνει από τούς οδηγούς του λαού νά βροῦνε τόν ἴσιο δρόμο και νά ξυπνήσουνε τά κοιμισμένα σπέρματα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Βλέποντας νά μή γίνεται αὐτό, φυσικά ἀπογοητεύεται. Πρόκειται γιά κοινωνική κι' ἔθνική θέση, πού και σήμερα ἀκόμα στέκεται ὀρθή, ἴσως πιό πολὺ ἀπό τὴν ἐποχὴ τοῦ Καρκαβίτσα.

III

Τὸ λογοτεχνικό του ντεμποῦτο ὁ Καρκ. τῶκανε στὰ 1885, σὲ ἡλικία 19 χρόνων, ἀπὸ τὴν «Ἐβδομάδα» μὲ τὸ διήγημα «ὁ Καπετὰν Βέργας». Μὲ τὸ διήγημα αὐτὸ ἀρχίζει νά θαμποφαίνεται ὁ διαλεχτὸς πεζογράφος. «Ὁ Καπετὰν Βέργας» γράφτηκε στὴν καθαρεύουσα κι' ἀκολουθοῦν κι' ἄλλα διηγήματα στὴν καθαρεύουσα και στὴ δημοτική, πού δημοσιεύτηκαν στὴν ἴδια «Ἐβδομάδα». Ὁ Καρκ. στὰ διηγήματα αὐτὰ παίρνει τίς παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς και τίς παρουσιάζει μὲ βαθειὰ ψυχολογία προσώπων και ὑπέροχη περιγραφή τοῦ ὑπαίθρου. Στὰ 1892 ἔβγαλε σὲ βιβλίο «Τὰ διηγήματα» πού τᾶχε δημοσιέψει πρὶν στὴν «Ἐστία». Ὁ Ψυχάρης μὲ ἐνθουσιασμό μίλησε γιά «Τὰ διηγήματα» κι' ὁ Παλαμάς τὰ ἐξύμνησε μὲ μόνο ψεγάδι τῆ γλώσσα τους, τὴν καθαρεύουσα. Γι' αὐτὸ τὰ διηγήματα αὐτὰ νοιώθονται σάν τὰ διαβάσει κανεὶς μὲ τὸ νοῦ, μὲ εἰκόνες κι' ὄχι μὲ τὴ γλώσσα.

Στὰ 1896 βγάζει τὸ δεύτερο βιβλίο του «ἡ Λυγερή», ἓνα μεγάλο ἀγροτικό διήγημα γραμμένο στὴν καθρεύουσα. Ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς «Λυγερῆς» εἶναι κοινωνικοὶ τύποι πού ἀκόμα και σήμερα συναντιῶνται παρ' ὅλες τίς κοινωνικὲς μεταβολές κι' ἐξελίξεις, πού φέρνουν κοσμοϊστορικὰ γεγονότα κι' ὁ χρόνος. Σ' ἓνα χρόνο, στὰ 1897, βγάζει τὸ πρῶτο του ἔργο στὴ Δημοτική, «Τὸ Ζητιάνο». Εἶναι μιὰ ὤμη νατουραλιστικὴ περιγραφή τῆς ἑλληνικῆς κοινωνικῆς ζωῆς και τῆς κρατικῆς ἀθλιότητος. Ὁ νατουραλισμὸς τοῦ «Ζητιάνου» ἔκαμε πολλοὺς κριτικοὺς νά ὑποστηρίξουν, πῶς ὁ Καρκ. ἀκολουθεῖ τὸ Ζολᾶ και πῶς ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸ Ντοστογιέφσκι, τὸν Τσέχωφ, τὸ Φλωμπέρ. Ὅλοι σχεδὸν οἱ κριτικοὶ τοῦ ἔργου τοῦ Καρκ. τὸ «Ζητιάνο» θεωροῦν γιά τὸ καλλίτερο κι' ἀντιπροσωπευτικότερο ἔργο του, γιατί ὅλοι σ' αὐτὸ ἀντικρῶζουν κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον και τὸ βρίσκουν σχετικὰ μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ μοναδικὸ στὸ εἶδος του ὄχι μόνο σὲ ὕφος ἀλλὰ και σὲ οὐσία, προτερήματα πού τοῦ δίνουν ἀξία λογοτεχνική και κοινωνιολογική μαζί.

Μετὰ ἀπὸ τὸ «Ζητιάνο» ἔβγαλε σὲ δύο τόμους, τὸν πρῶτο στὰ 1899 και τὸ δεύτερο στὰ 1902, τὰ «Λόγια τῆς Πλώρης», μιὰ σειρά ἀπὸ εἴκοσι θαλασσινὲς ἱστορίες, ἀληθινὰ δράματα. Στὰ 1900 βγάζει τίς «Παλιῆς ἀγάπες», δέκα πέντε παλιότερα διηγήματα στηριγμένα τὰ περισσότερα στὶς παραδόσεις τοῦ λαοῦ.

Στὰ 1904 ὁ Καρκ. βγάζει «τὸν Ἀρχαιολόγο», τὸ κύκνειό του λογοτεχνικὸ ἄσμα. Ἐδῶ ὁ Καρκ. προσπαθεῖ νά βρῆ τὰ αἷτια τῆς κακοδαιμονίας μας ὡς ἀτόμων κι' ἔθνους κι' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὸ βρίσκει στὴν προγονοπληξία μας. Ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι σύμβολα κι' ἡ γλώσσα του πιό πλούσια κι' ἀρ-

μονική από τη γλώσσα του «Ζητιάνου». Όλοι σχεδόν οι κριτικοί χτύπησαν «τὸν Ἀρχαιολόγο» καὶ τὸν βρήκαν ἐλαττωματικόν, ὅλοι ὁμως δὲ μπόρεσαν ν' ἀρνηθοῦν καὶ πολλὰ προτερήματά του. Παρ' ὅλα τὰ χτυπήματα τῆς ὄχι καὶ τόσο ἀμερόληπτης ρωμείκης κριτικῆς, ἡμεῖς πιστεύουμε, πὼς «ὁ Ἀρχαιολόγος» πρέπει νὰ τεθῆ δίπλα στὸ «Ζητιάνο». Ἐχει γλώσσα ὑπέροχη, πλοκὴ καλλιτεχνική, σκηνές θελκτικές, ὀρίζοντα φωτισμένο κι' ἀκόμα ἔχει ἰδεολογικὸ βάθος μὲ θέση, δηλαδὴ συμβολίζει μιὰ ἰδέα καὶ προπαγανδίζει γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς. Ἐνατενίζει τὴν ομάδα κι' ὄχι τὸ άτομο. Στὸ «Ζητιάνο» παρουσιάζει τὴν κοινωνία στὴ στατική τῆς μορφή. Ἡ ἰδεολογικὴ θέση τοῦ ἔργου καὶ σήμερα ἀκόμα εἶναι σωστὴ. Τὴν ἴδια κεντρικὴ ἰδέα ὑποστήριξε κι' ὁ Φῶτος Πολίτης γιὰ τὸ Νεοελληνικὸ Πρόβλημα κι' ὁ Θεοδωρακόπουλος στὴν «Κλασσικὴ μόρφωση κι' ἀνθρωπισμός». Στὸν ἴδιο τόμο μὲ τὸν Ἀρχαιολόγο δημοσιεύθηκαν καὶ τέσσερα ἄλλα διηγήματα κι' ἀναγγέλλεται ἡ ἐκδοσὴ τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος «Ἀμαρτωλός».

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν «Ἀρχαιολόγο» ἔπαψε ἀπότομα ἡ συγγραφικὴ παραγωγὴ τοῦ Καρκ. Τὸ σταμάτημα αὐτὸ ἄλλοι τὸ ἀποδόσαν σ' ἀμφοβολία κι' ἀδυναμία τοῦ Καρκ. κι' ἄλλοι στὴν ἀγίαντρεφτὴ ἀρρώστια του, πού τὸν ἔκαμε ν' ἀποφεύγῃ τὴν πνευματικὴ κούραση. Πιὸ πιθανὸ φαίνεται τὸ δεῦτερο. Στὰ 1922 μετὰ τὸ θάνατό του βγήκε ἕνα βιβλίο του ἀκόμα «Τὰ διηγήματα τοῦ γυλιοῦ» καὶ στὸ ἐξώφυλλό του ἀναγγέλλεται ἡ ἐκδοσὴ κι' ἄλλων ἔργων του, πού ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἀκόμα δὲν εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σὲ βιβλίο.

Ὁ Καρκ. ἔγραψε κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα διηγήματα, σπαρμένα στὴν «Ἐβδομάδα», στὴν «Ἐστία», στὰ «Παναθήναια», στὸ «Νουμᾶ» καὶ σ' ἄλλα περιοδικὰ κι' ἐφημερίδες. Μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά του μεταφράστηκαν στὰ Γερμανικά. Ὁ Καρκ. ἀσχολήθηκε μὲ ἐπιτυχία καὶ στὴν ποίηση, ὅπως δείχνει καὶ τὸ ποίημά του ἢ «Μελαγχολία».

IV

Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Καρκ. τὰ διακρίνει ἡ τέχνη του στὴ γλώσσα καὶ στὴν πλοκὴ. Ἀρχισε μὲ τὴν καθαρεύουσα, μὰ μὲ ἐνθουσιασμό δέχτηκε τὸ γλωσσικὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη, ἂν καὶ μὲ κάποιον, δικαιολογημένην, ἐπιφύλαξιν. Γι' αὐτὸ στὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσεως τῶν «Διηγημάτων» του θὰ γράψῃ λίβελλο κατὰ τῆς καθαρεύουσας καὶ θὰ ἀρνηθεῖ τὸ ἔργο του τὸ γραμμένο στὴν καθαρεύουσα σάν παλιά του ἀμαρτία ἀσυγχώρητη.

Ὅταν ὁ Καρκ. ἔγραψε τὰ «Διηγήματα» ἡ ἐποχὴ γλωσσικὰ ἦταν μεταβατικὴ. Ὅλοι οἱ λογοτέχνες ἐδίσταζαν ἂν ἔπρεπε ἡ Δημοτικὴ νὰ γίνῃ ὄργανο καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, ὡσότου ὁ Ψυχάρης σκόρπισε κάθε δισταγμό. Ἡ δημοτικὴ τοῦ Καρκ. εἶναι πλούσια κι' ἀρμονικὴ καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τελειοποιεῖται. Ἀκόμα ὁ Καρκ. γίνεται καὶ γλωσσοπλάστης χρησιμοποιώντας καὶ λέξεις δικοῦ του τύπου.

Στὰ 1910 μὲ τὸ Δραγούμη, τὸν Ιοιριμῶκο κι' ἄλλους ἵδρυσεν τὸν Ἐκπαιδευτικὸ Ὁμιλο, πού ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὴν ἐξέλιξιν τοῦ γλωσσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Καρκ. ἀναδείχτηκε ἀριστοτέχνης ζωγράφος τῆς ἐλληνικῆς

φύσεως και βαθύς ψυχολόγος του ελληνικού λαού κι' ακόμα βαθύς λαογράφος. Ο έρωτας στα έργα του δεν αποτελεί το θέμα αλλά μόνο επεισοδιακά αναφέρεται. Έκείνο όμως που πρέπει ιδιαίτερα να ξεχωρίσουμε είναι ο έθνικισμός, που διαπνέει όλα τα έργα του Καρκαβίτσα, ένας έθνικισμός άγνός και με πίστη δυνατή. Στην εποχή του δεν υπήρχαν τα σημερινά ιδεολογικά και κοινωνικά ρεύματα. Ήταν εποχή τότε ιδεαλική, ρομαντική, γεμάτη γνήσιο πατριωτισμό και όχι υλιστική και γεμάτη πατριδοκαπηλία. Γι' αυτό δίκαια στον Καρκ. δόθηκε ο χαρακτηρισμός του έθνικου Διηγηματογράφου.

V

“Αν θελήσουμε να κατατάξουμε το έργο του Καρκ. στην ελληνική διηγηματογραφία της εποχής του οφείλουμεν να το δόσουμε την πρώτη θέση. Όλοι οι κριτικοί συμφωνούν στο ότι ο Καρκ. πέτυχε ν' αποτυπώσει πιστά και καθαρά μια εποχή ολόκληρη. Έχει ύφος προσωπικό και μοναδικό στην ελληνική λογοτεχνία. Το έργο του δεν είναι στενό και μονοκόμματο, αλλά ολοκληρωτικό. Η όλη του ιδεολογία είναι το καταστάλαγμα της αγάπης και του πόνου, που νοιώθει για ένα λαό, αξιο καλύτερης τύχης. Με το Καρκ. η λογοτεχνία μας έπιασε τη γνήσια ελληνική ψυχή και την έντυσε με τη γνήσια ελληνική φορεσιά.

Αλλά και σήμερα ακόμα, ύστερα από δύο καταστροφικούς παγκόσμιους πολέμους, που η πατρίδα μας υπέφερε και υποφέρει πιο πολλά από κάθε άλλη χώρα, και μετά από τις κοινωνικές μεταβολές, που γίνονταν μεταπολεμικά, τόσο μετά το 1919, όσο και μετά το 1945, το έργο του Καρκ. εξακολουθεί να στέκεται ανάμεσα στα καλύτερα της Έλληνικής Λογοτεχνίας. Είναι αλήθεια πως σήμερα σχετικά με την εποχή του Καρκ. βίτσα έχει μεταβληθεί τεράστια το λογοτεχνικό κλίμα όλου του κόσμου και φυσικά και της χώρας μας, κι' έχει θολώσει πολύ η ατμόσφαιρα του πολιτισμού μας, όπως ακόμα είναι αλήθεια πως έχουν σαπίσει οι ήθικες βάσεις που στήριζαν προπολεμικά τις κοινωνίες, μα κατά βάθος ο άνθρωπος ως άτομο δεν άλλαξε, όπως δεν άλλαξαν ποιοτικά κι' οι κοινωνίες. Γι' αυτό και το έργο του Καρκ. διατηρεί και σήμερα την αξία του παρ' όλες τις πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στ' άτομα και στις κοινωνίες, αφού ο έσωτερικός άνθρωπος και το ποιόν της κοινωνίας —λαού, που απευθύνεται, μένουν αναλλοίωτα από τους πανάρχαιους χρόνους και βασανίζονται από τα ίδια πάθη, από τις ίδιες επιθυμίες και επιδιώξεις, από τα ίδια όνειρα και χίμαιρες, από τα ίδια ένστικτα πάντοτε. Μπορούμε να είπουμε πως και στη σημερινή ακόμα μεταβατική εποχή, που το φάσμα ενός τρίτου παγκόσμιου πολέμου πλανιέται απάνω στον πλανήτη μας, ενός πολέμου πιο άγριου και πιο καταστροφικού από τους δύο προηγούμενους του αιώνα μας υλικά και ήθικά, η μελέτη του έργου του Καρκ. έχει πιο μεγάλη αξία από κάθε άλλη προηγούμενη εποχή για τον αναμφισβήτητο άγνο έθνικισμό του και πατριωτισμό του, ιδεολογίες, που σήμερα έχουν πέσει πολύ κι' έχουν ανάγκη ν' αναστηλωθούν, για να μπορούμε να επιζήσουμε ως άτομα κι' ως Έλληνες σε μια μέλλουσα πολεμική θύελλα—γιγαντομαχία, όπου Νέοι Θεοί—Νέα δπλαθά χρη-

σιμοποιηθούν για να κρίνουν τη Μοίρα του ανθρώπου.

Κι' όταν άργότερα αποχτήσει κι' η Ελλάδα άλλους συγγραφείς, πιά μεγάλους και πιά συγχρονισμένους από τους περασμένους και τους τωρινούς, όπως το ελπίζουμε, κι' όπως το όραματιζόταν ο Καρκ., το έργο του θα έχει μεγάλη αξία για την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας και για την κοινωνιολογική έρευνα της εποχής του, γιατί είναι έργο με περιεχόμενο έθνικό, λαογραφικό και κοινωνιολογικό, ανεπηρέαστο από ιδεολογικές σχολές και λογοτεχνικά ρεύματα, με ύφος προσωπικό και μέ γλωσσική εμφάνιση άψογη και για την εποχή του ύποδειγματική.

VI

Αυτός ήταν ο άνθρωπος κι' ο λογοτέχνης Καρκαβίτσας, που στο βωμό της Ελλάδας και της Τέχνης πρόσφερε αναμένη λαμπάδα την ψυχή του και το σώμα του. Υπήρξε πραγματικά μεγάλος Έλληνας και διαλεκτός Ήλειος Διηγηματογράφος, που με σφοδρό πάθος και δυνατή φλόγα αγάπησε την Ελλάδα και την Τέχνη.

Άρκετά χρόνια το Πανελλήνιο, η Ήλεια κι' η ιδιαίτερή του πατρίδα είχαν αδικήσει τη μνήμη του Καρκ., πράγμα που μάς κατέβαζε πολύ στο βαρόμετρο της πνευματικής αναπτύξεως και του πολιτισμού. Πολύ άργα δόθηκε σ' έναν ωραίο δρόμο του Πύργου το όνομα του Καρκ. ύστερα από ενέργειες του «Συλλόγου Γραμμάτων και Τεχνών».

Στά 1939 όμως δικαιώθηκε πλείρια η μνήμη του Καρκ. και πληρώθηκε ο οφειλόμενος σ' αυτόν και στο έργο του φόρος τιμής από το Πανελλήνιο, την Ήλεια και την ιδιαίτερή του πατρίδα. Το χρόνο αυτόν, στις 29 του Απρίλη, ενώ γύρω γιόρταζε την άνοιξη ή φύση, που τόσο όμορφα την είχε περιγράψει ο Καρκ. στα έργα του, στην κεντρική πλατεία των Λεχαιών έγιναν τὰ αποκαλυπτήρια της μαρμάρινης προτομής του, (έργο Μιχ. Τόμπρου) πουχε φιλοτεχνηθή με πανελλήνιο έρανο. Την αποκάλυψη της προτομής έκαμε ο τότε Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, τιμώντας έτσι έπίσημα το διαλεκτό Ήλειο Διηγηματογράφο ως εκπρόσωπο του Κράτους.

Α. Σ. ΜΠΕΛΜΠΑΣ

ΣΕ ΜΙΑ ΧΑΡΟΥΜΕΝΗ ΑΥΤΑΠΑΤΗ

Από νωρίς ξαγρόπνησαν στη γειτονιά σου τὰ χαμόγελα
Κι' ἔσκυβες προστατεύοντας μ' ἓνα γαρύφαλλο τὰ στήθη σου
Μέσ' στη φωνή σου χτίσανε φωλιές τὰ περιστέρια
Ποιός εἶπε ἀλήθεια πὼς θὰ πείς τὴ μοῖρα αὐτῆς τῆς ὥρας;

Υπολογίσαμε σκυφοὶ τὴν ἀντοχὴ τοῦ κάρβουνο
Ἐκείνη τὴ στιγμή ἀκριβῶς ποὺ σκέφτεται τὴ στάχτη
Τὴ δύναμή μας τὴ μετρήσαμε μ' ἓνα μαχαίρι δίκοπο
Μ' ἓνα τριαντάφυλλο στὴν ἀμμουδιά καὶ μ' ἓνα χελιδόνι
Ἔπειτα νιώσαμε βαριά—βαριά τὰ βλέφαρα
Καὶ θυμηθήκαμε τὸ βασιλιά τῶν χαρταετῶν
Μονάχο καὶ περήφανο
Μὲ τὴ φλογέρα τὸ σπαθί κι' ἓνα νεκρὸ παγόνι.

Δὲ σὲ περίμενα τόσο νωρὶς αὐτὸ τὸν Αὐγούστο
Νὰ ρθεῖς ἔτσι γυμνὴ μόνο μ' αὐτὰ τὰ κόκκινα σαντάλια
Μὲ τὴ γαλάζια ἀράχνη τῆς μασχάλης σου
Καὶ τίς μεγάλες φοῦντες τ' ἀραποσιτιοῦ στοῦ στήθος σου
Ποὺ ξεκαρδίζουνε τὸ κσλοκαίρι
Τώρα δὲν εἶνε δύσκολο ν' ἀνάψουμε κεφάλι πεισματάρικο
Τὸν ἥλιο μέσ' στίς πράσινες αὐλές τοῦ πικραμύγδαλου
Γιὰ ν' ἄρθουν νὰ χορέψουνε ὁμορφες πεταλοῦδες
Νὰ πιοῦν κρασί ἀπ' τὰ χεῖλη σου καὶ νὰ μεθύσουνε
Νὰ σκῦψουνε στὰ μάτια σου καὶ νὰ ξεκουραστοῦν

Οἱ φίλοι ποὺ ἀγαπήσαμε κουράστηκαν
Ἄνοιγοντας πληγές στὴ φαντασία τους
Σφιγγανε τὴν καρδιά κι' ἔπειτα πνίγονταν ἀπ' τὰ βραχνὰ γραμ-
(μόφωνα

Τὰ βράδια ποὺ μᾶς ἄγγιξαν
Ἦταν οἱ κι' ἐπικίνδυνοι σὰν τοὺς ρουφιάνους τοῦ πλακόστρω-
(του

Ἔμεῖς ἀνέμελοι στίς γειτονιές τριχοκλλούσαμε
Τὴν πρώτη ἐφημερίδα τῆς ἐλπίδας.

Θ. ΒΑΡΟΥΞΗΣ

ΡΕΠΟΡΤΑΖ

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Ούρλιαζε, ούρλιαζε... Λυπητερά ούρλιαζε κείνο τὸ βράδυ τὸ σκυλί πού φύλαγε τὸ χτήμα. Καὶ ὁ γονιὸς εἶχε ἄρρωστο τὸ παιδί του. Καταράστηκε τὸ παλιόσκυλο καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ παρὰ θυρο ὀργισμένος τὸ σημάδεψε νὰ τὸ σκοτώσῃ. Μὰ τὸ σκυλί ἔσκουζε. Κι' ἀκόμα ἀγκομαχητὰ ἀκουστήκανε. Ἦταν τὸ γειτό νόπουλο πού ἔκλεβε σταφύλια.

Τὴν ἄλλη μέρα στὸ κελλί τῆς φυλακῆς ὁ φονιάς πατέρας ἔκλαιγε καὶ ἔλεγε· «Καλὰ τῶλεγα ἐγὼ πὼς κάποιον θὰ φάῃ τὸ παληόσκυλο!»

ΠΑΙΔΙΚΗ ΑΦΕΛΕΙΑ

Ἡ κληρονομιά τῆς ἀρρώστιας ἀπὸ τὸν ἄγνωστο πατέρα τὸ εἶχε ἀφήσει τὸ δεκαπεντάχρονο παιδί ἕνα ράκος. Ἄρρωστο τρομερὰ ἀπὸ πάθη τῆς ὕλης. Περπατοῦσε καὶ κινουσε τὰ χέρια του σὰ ρομπότ. Καὶ ἔμοιαζε σὰν ἕνας σωρὸς σκουπίδια. Σὰ σκουπίδι καὶ κείνη πού τὸ εἶχε κλεφτὰ γεννήσει, τὸ εἶχε πετάξει στὸ δρόμο. Καὶ μιὰ μέρα—κάθε μέρα—ἕνας κακὸς τὸ χτύπησε, καὶ τῶσπρωξε, καὶ τοῦδωσε κλωτσές. Καὶ συχαινόταν μετὰ, ὄχι γιὰ τὴν πράξι του, ἀλλὰ πὼς λέρωσε τὸ χέρι του.

Καὶ τὸ ἄμοιρο παιδί κυλίστηκε χάμου ἀναστενάζοντας! «Ἄχ Μανούλα μου!».

ΟΝΕΙΡΟ ΑΛΗΤΗ

Ἦταν ἡ εὐθυμη παρέα τῆς νύχτας. Τὴ γνώρισαν καὶ οἱ τοῖχοι τῶν σπιτιῶν τῶν κεντρικῶν δρόμων πού τοὺς λέρωναν μετὰ τὰ περριττὰ ὑγρά τῆς ἀφθονοποσίας τῶν τίς μικρὲς ὄρες ὅταν γύριζαν στὰ δικά τους σπίτια. Ἐκαμαν κύκλο στὸ παγκάκι τῆς πλατείας καὶ γίνανε καννίβαλοι γύρω ἀπ' τὴ φωτιά—μιὰ ἀθῶα ὑπαρξί πού ζοῦσε ἀλήτικα. Καὶ μετὰ «συμπόνιοι» τὸ σκουντοῦσαν μετὰ τὰ πόδια σὰ νὰ ἦσαν τετράποδα: «Πήγαινε ρέ, στὸ σπίτι σου(!)» Καὶ ὁ φτωχὸς ἀλητᾶκος ξύπνησε ἀπ' τὸ γλυκὸ τὸ ὄνειρο μετὰ τὸ πλούσιο τραπέζι καὶ τὸ παχὺ στρώμα καὶ στωϊκὰ τοὺς εἶπε:

—Πηγαίνετε στὰ δικά σας. Ἐγὼ ἐδῶ μένω!

ΙΔΕΑ ΖΩΗΣ

Ἦταν ἀπελπισμένος μέχρι θανάτου. Καὶ τὸν ἔβλεπε τὸ θάνατο κοντὰ του πού ζοῦσε μέσα σὲ ἕνα «μπράουνιγκ». Ἔτοιμο γιὰ νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ του ἐπειδὴ ἀγάπησε πολὺ. Στήριξε τὴν κἀννη του στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὴν ἀγάπη του μαζί μετὰ τὴν ὑπαρξί του. Κι' ὅπως ξύπνησε ἀπ' τὸν κρῖο κρῖκο τοῦ περιστρόφου ἀναλογίστηκε πόσο λιγώτερο ἔφταιξε ἢ καρδιά ἀπ' τὸ μυαλό. Μὰ πρὶν ὁ θάνατος νὰ ἀπειλήσῃ τὰ μηνίγγια, γοργόφτερη ἢ σκέψι ἔκοψε τὸ δρόμο τῆς θανατερῆς κἀννης:

— Τί φταίω ἐγὼ ἂν ἡ καρδιά σου πονᾷ;

Α. ΚΑΠΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Στόν *Ανθρωπο και Λογοτέχνη κ. Τάκη Δόξα
πνευματικό αδερφό και μοναδικό φίλο

*Έχεις ποτέ άκούσει τή φωνή του πεθαμένου
Τά χειμωνιάτικα βράδια και τους κεραυνούς
*Όταν σφυρίζει ο άνεμος και ξεριζώνει τις μικρές ιτιές
*Έρημος χωρίς ανάσα χωρίς όνειρα
Μονάχα με μιά ψευδαίσθηση άνομονης

Τούτη τήν ώρα τής σιωπής κα! του άγέρα
Πού γυρίζεις στο σπίτι σου άποσταμένος και φτωχός
Δέν έχεις τίποτα νά πεις
Μονάχα ο κύφιος ήχος των βημάτων σου κι' ένα παλιό κλειδί
Πού χρόνια τώρα άνοιγεις τήν πόρτα του σπιτιού σου

Και ή βροχή
*Έτσι πού πέφτει πληχτικά στη ράχη του πλακόστρωτου
Με τό ρυθμό μιās επιθανάτιας μουσικής
Ποιός άραγε νά σκέφτηκε ποτέ μιά τέτια νύχτα τή ζωή του
*Η νά βρήκε τή ρίζα τής αγάπης του

*Η παγωνιά τρυπάει τά τζάμια τους τοίχους και τά κόκκαλα
*Αφίνει τήν άχνα της για ψίχουλα στις ρυπαρές παλάμες των
(ζητιάνων)

Τι περιμένεις; Είνε σχεδόν μεσάνυχτα
Και τό σπίτι κεϊ κάτω με τό κόκκινο φανάρι έκλεισε
*Έτσι τελειώνουν πάντα ο έρωτας με τή ζωή

Πολλές φορές οι άνθρωποι ξεχνάνε τή μοίρα τους
Πηγαίνουν από συνήθεια στις δουλειές τους δίχως κουράγιο
και προορισμό

Μά τι μπορείς νά σκεφτείς μιά τέτια νύχτα με σκοτάδι
Μονάχα μιá πίπα καπνός κι' ένα γιαλένιο μάτι
Κι' έκει στο μέρος τής καρδιάς

Παλιές νωθρές αγάπες πού πεθάνανε
Χρόνια πού ήρθανε και φύγανε και μένεις πάντα ο ίδιος

Τώρα κοιτάς τὰ ἴδια πράγματα γυρνᾶς τοὺς ἴδιους δρόμους
Δίχως ψυχὴ καὶ δίχως θέληση
Κι' ὄλα στὸ βάθος μιὰ κραυγὴ θανάτου

Ἡ συνοικία ἐρημωμένη ἀργοκοιμᾶται σ' ἓνα γκριζο φῶς
Προσμένει τὴν αὐγὴ γιὰ νᾶρθεὶ πάλι ἡ νύχτα
Κι' ἐσὺ ποὺ ἔζησες ἀπὸ μικρὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὄνειρου της
Καὶ γνώρισες τὸ μυστικὸ της
Μοναχικός, ἀπόκοσμος δίχως ἐλπίδα διαφυγῆς

Ἔρχεσαι πάντα τὰ μεσάνυχτα
Μὲ τὴν καρδιὰ πνιγμένη στὴν ὀδύνη
Ἄκοὺς τὸ κλάμα τῆς βραδιάς κι' ἔπειτα σκέφτεσαι
Ποιὰ νᾶνε ἄραγε ἡ φωνὴ ποὺ χρόνια τώρα μᾶς καλεῖ νὰ φύγουμε
Μὲ τὸ τραγούδι τῆς σιωπῆς καὶ τοῦ ἀγέρα...

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΕΑΡΙΝΟ ΒΡΑΔΙ

Τῆς Ἰωάννας

Ἔτσι ποὺ κάθεσαι σ' ἓνα δωμάτιο καὶ βραδιάζει.
Ἄμιλητος. Δὲν ἔχεις τί νὰ πεῖς.
Πιάνεις νὰ συλλογίζεσαι τόσα γραμμένα
Γιὰ τὴν ξενιτεμένη φίλη ποὺ τὴ ζητᾶμε
Γιὰ τὸ χαρτί ποὺ πίνει τὴν ἀγωνία σου μὲς τὸ μελάνι.
Καὶ γιὰ τὸν οὐρανὸ ποὺ ἔβαψε μὲς τὸ μελάνι.
Αὐτὴ ἡ ὥρα ποὺ ἔρχεται κρατᾶει μιὰν ἀβάσταχτη θλίψη
Κι' ἀκοὺς μιὰ μικρὴ κραυγὴ χωρὶς νὰ λιγοστεύει
Κάπου ἐδῶ στὴ ρίζα τῆς καρδιάς ἔχει τὴν ἀρχὴ
Στὸ αἷμα, ποὺ κόβει τὴν ἀνάσα τῆς μνήμης
Σὰ ζαλισμένο τριαντάφυλλο στὴ θύρα τῆς ἀνοιξιῆς
Γιὰ ν' ἀγαπᾶς καὶ νὰ πονᾶς περισσότερο
Ὅπως κάποτε ποὺ ἄγγιξες τὸ στήθος τοῦ κοριτσιοῦ
Κι' ἔμεινε στὸ δέρμα σου τὸ χνοῦδι.
Σὰν ἀπὸ Αὐγουστιάτικο ροδάκινο.

ΗΜΙΤΕΛΕΣ ΚΟΥΑΡΤΕΤΟ

Ἡ σελήνη ἔχει μιὰ βαθιὰ πληγὴ ἀνάμεσα στὰ στήθη της
Καὶ δυὸ μικρὰ γαρύφαλλα στὶς ἄκρες τῶν χειλῶν
Σέρνει τὰ μαλλιά της πάνω στὸ μέτωπο τῶν ἄστρον
Καὶ διαβάζει τὴν καρδιά μας μέσα στὰ γράμματα τῆς μοναξιάς
Τὴν καρδιά μας ποῦνε μιὰ σοφίτα σκοτεινὴ κι' ἐρειπωμένη
Σὰν τίς μέρες μας πού λυώνουν ὀλόγυμνες
"Ὅπως τὰ χέρια τῆς βροχῆς πάνω στοὺς ὄμους τοῦ φθινόπωρου

II

Κι' ὅμως κάποτε σὲ τοῦτα τὰ γκρεμόσιτα
Μᾶς μίλησε ὁ θάνατος μορφὴ φαγωμένη ἀπ' τίς ρυτίδες
Μὲ ντουφέκια, πυρκαγιές καὶ δυναμίτες
Γιὰ τὸ Μαρτίνο, γιὰ τὸ Δημήτρη, ὀνόματα πού ψιθυρίζεις μὲ κόπο
Μέσα στὸ πλατὺ χαντάκι πλάι στὶς ἀγριοσουκιές
Μέσα στὸ πλατὺ χαντάκι πού βάψαν τὴν ψυχὴ τους
Μὲ μιὰ σταγόνα αἷμα στὸ σταυρὸ ἀνάμεσα στὰ φρύδια τους.

III

Τώρα συλλογίζομαι ὀλομόναχος. Καπνὸς καὶ στάχτη κι' ἡ
γεύση πικρὴ

Αὐτὰ τὰ ἡμεῖς πρόσωπα πού σὲ κυττάζουν
Ἄτελειωτα μάτια ἀτέλειωτη ἐρημιὰ
Γιατὶ δὲν γίνεται νὰ λησμονήσεις
Τὸ νεκρὸ πού σὲ παραστέκει ἔγγιζοντας τὴ ζωὴ σου
Μέσα στὸ τάραγμα τῆς φλέβας στὸν ἥσκιο τῆς καρδιάς
Μέσα στ' ὄνειρο πού βραδιάζει.
Τὸ γόγγυσμα τοῦ περιστεριοῦ πάνω στὴ στέγη ὅσο πάει καὶ
δυναμώνει

Κι' οὔτε νὰ βουρκώσεις μπορεῖς γιατί στέρεψες πιὰ
Μνήμη στὴ μνήμη ἀδιάκοπα νὰ σὲ βασανίζει
Μ' ὀνόματα φίλων ἢ ξένων δὲν ἔχει σημασία
Πού ραγίζουν μὲ τὸν ἦχο τους τὰ λείψανα ἀπὸ πολλὰς ἐλπίδες
Στὸ βάθος τοῦ πιὸ ἐγκαταλελειμένου σπιτιοῦ τῆς σιωπῆς.

ΜΕΝΗΣ ΚΑΛΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΘΕΡΙΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ*

Γ! ΤΩΝ ΑΓΙΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Τῶν δὲ Ἀγιαποστόλων ἔχουμε ἐδῶ στὴν Ἡλεῖα μιὰ πανάρχαιη μαντεία ποῦχει γίνεи συνήθειο: Τὸν καθρέφτη. Ἀπὸ βραδύς τυλίγουν ἕνα μέτριον καθρέφτη μ' ἕνα κόκκινο μεγάλο πανί καὶ τὸν βάζουν νὰ τὸν δῆ «τάστρι» στὰ κεραμίδια. Ἀνημερα δὲ καὶ μὲς τὸ ντάλα μὲσημέρι (7), μιὰ παρέα κοριτσῶν κοκκινομαντηλοφορεμένων ξεκινάει γιὰ ἕνα ὀρισμένο πηγάδι. Τοῦτο προτιμιέται νᾶναι ἐρημικό, πλατὺ καὶ μέτριον στὸ βάθος. Ἀραδιάζονται στὴ βορεινὴ μεριά τοῦ φιλιατροῦ (8), βγάνουν τὰ θαντήλια τους, κουκουλώνονται μὲ τὸ κόκκινο πανί τοῦ καθρέφτη κι' ἀμίλητες σκύβουν μὲς τὸ πηγάδι κρατῶντας, ἢ κάθε μιὰ μὲ τὴ σειρὰ της, τὸν καθρέφτη. Τὸν κρατᾶνε δὲ μὲς τὸ πηγάδι καὶ παράλληλα στὴ στάθμη τοῦ νεροῦ, κι' ἔτσι σκυφτές κι' ἀμίλητες παρατηρᾶνε μὲς τὸ εἶδωλο τοῦ ἀνακατοπτριζομένου, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, καθρέφτη. Ὅποια κρατάει τὸν καθρέφτη ἐκεῖνη ἀφοροῦν καὶ τὰ ὄσα βλέπουν. Καὶ μὲς τὸ εἶδωλο τοῦ καθρέφτη, περνᾶνε καθαρές ἢ συγκεχυμένες σκιές ποῦ παριστάνουν τὰ μελλούμενα τῆς ζωῆς, ποῦ λίγη φαντασία, οἰστρηλατημένη μὲ πόθους καὶ προσδοκίες τὰ ἐρμηνεύει. Ἐκεῖ στὸ εἶδωλο τοῦ καθρέφτη ἀπὸ «δισολικὴ συνεργεία» ξετυλίγονται τὰ μελλούμενα ὀλοφάνερα ἢ συγκεχυμένα. Κι' ὀλοφάνερα ὄταν αὐτοῦσια παρουσιάζεται στὸν καθρέφτη τὸ μελλούμενο. Ἐνῶ συγκεχυμένα κι' ἀλληγορικά εἶναι ἡ ἐμφάνιση ζῶων, πουλιῶν, φυτῶν. Πρόβατα θὰ πῆ πῶς ὁ χρόνος θὰ περάσει ἥσυχος, γουρούνια ἀκατζέστατος, γελᾶδια πλούσιος, πουλιά πολλά διαβατάρικα: πολλὲς προτάσεις γάμου, ζεγάρι πουλιῶν γλήγορη παντρεία, ἕνα πουλί μοναξιά, ζωᾶ νάκοιμοῦνται ἀρρώστεια, σφαγμένο ζωο θάνατος, λολοῦδια συνοικέσιο, ἂν τὰ κρατάει ἄντρας θὰ στέρξει γρήγορα, ἂν γυναῖκα θάργηση, ἀστερέωτο ἂν εἶναι νεαρή, ναὶ καὶ ὄχι ἂν μεσόκοπη, κι' ἀταίριαστο ἂν εἶναι γριά, βᾶτα ἢ ἀγκάθια ἐμπόδια. Σύναξη ἀνθρώπων θὰ πῆ ἀνακατοσοῦρα, γυναικῶν ἀρρώστεια, ἀντρῶν χαρά. Τραπέζι (συμπόσιο) σημαίνει γάμος ὅπως καὶ περιβόλι, ὕπνος ἀρρώστεια, χορὸς ἔγνοια, φωτιά ἀρρώστεια βαριά, νερὸ ξάστερο ξεδιάλυση μπερδεψοδουλειᾶς, θολὸ στενοχώρια, θάλασσα ταξίδι, κοράκια πείνα κι' ἄλλα τέτοια ποῦ τελειωμὸ δὲν ἔχουν. Φυσικὰ ὄλα τοῦτα τὰ ὄράματα στὸν καθρέφτη, δὲν εἶναι παρά σαλέματα ἴσκιων, ποῦ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος

7. Ντάλα λ. γύφτικη. Κυρίως ντάλε ἀπὸ τὸ ἀρβανίτικο ντιάλε=παιδίς ντάλα μεσημέρι=νεαρό (στὴν ἀρχὴ του) μεσημέρι δηλ. 12=12 1/2 ἢ ὥρα.

8. Παραφθορὰ τῆς λ. φύλακτρον=τοῖχος πέτρινος γύρω στὸ στόμιο τοῦ πηγαδιοῦ γιὰ προφύλαξη.

άντανακλουῦν μὲς τὸν καθρέφτη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ κιὰπὸ καὶ στὸ εἶδωλό του εἶτε ἀπὸ τὸ ρυτίδωμα τῆς ἐπιφάνειας τοῦ νεροῦ στὸ πέσιμο ἔστω καὶ ἑνὸς ἀσήμαντου χάτσαλου (9), εἶτε ἀπὸ τὸ τρεμούλιασμα τοῦ χεριοῦ ποῦ κρατᾷ τὸν καθρέφτη, ἀπὸ ἀγωνία.

Τούτα τὰ σάλεματα ἴσκιων, στὴ φαντασία τῶν περιεργῶν κοριτοῶν περνᾶνε γιὰ σκιᾶς ζῶων ἢ ἀνθρώπων κ.τ.τ. Ἄλλοῦ πάλι ἀντὶ νὰ πᾶνε σὲ πηγάδι, παίρνουν μιὰ λεκάνη νερὸ, τὴ βάζουν μπροστά τους, κρατᾶνε φάτσα τὸν καθρέφτη, σκεπάζονται μὲ τὸ κόκκινο πανί καὶ τηρᾶνε μὲς τὸν καθρέφτη. Μέσα στὸ μισοσκόταδο τοῦ κουκουλώματος αὐτοῦ βλέπουν διάφορα ὄραματα. Εἶναι ἀπλοῦστεψη τοῦ κρώτου τρόπου, γιὰ νὰποφύγουν τὴς τρεχάλες μὲς τοὺς ἡλίους τὸ μεσημέρι. Μὰ τοῦτο τὸ σунήθειο, ποῦ καὶ σήμερα ἀκόμα διατηρεῖται μῆλη του τὴ χάρη στὸν κοριτσόκοσμο τοῦ τόπου μας, διατηρήθηκε σχεδὸν ἀνέπαφο ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Πausanias στὰ «Ἀχαϊκά» του, στὴν Πάτρα, ἀναφέρει τοῦτο: «Πρὸ δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος ἐστὶ πηγὴ, ταύτης τὰ μὲν πρὸς τοῦ νεοῦ λίθων ἀνέστηκεν αἱμασιά, κατὰ δὲ ἐκτὸς κάθοδος εἰς αὐτὴν πεποιήται. Μαντεῖον δὲ ἐνταῦθα ἐστὶν ἀψευδὲς οὐ μὴν ἐπὶ παντίγε πράγμα τι, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν καμνόντων. κάτοπτρον καλωδίω τῶν λεπτῶν δῆσαντες καθῆσθαι σταθμῶμενοι μὴ πρόσω καθικέσθαι τῆς πηγῆς, ἀλλ' ὅσον ἐπιψαῦσαι τοῦ ὕδατος τῷ κύκλῳ τοῦ κατόπτρου, τὸ δὲ ἐντεῦθεν, εὐξάμενοι τῷ Θεῷ καὶ θυμιάσαντες εἰς τὸ κάτοπτρον βλέπουσι. τούτω μὲν τῷ ὕδατι εἰς τοσοῦτον μέτεστιν τῆς ἀληθείας.» Καὶ συνεχίζει ἀμέσως, ὅτι στὰς Κυανέας τῆς Λυκίας ἦταν χρηστήριον τοῦ Θουρξέως Ἀπόλλωνος ὅπου πηγάζει νερὸ. «ἔσω ἀνιδόντα τινὰ εἰς τὴν πηγὴν ὁμοίως πάντα ὅποσα ἐθέλει θεάσασθαι» (10)

Τούτου τοῦ ἀρχαίου σунήθειου ἡ τοποθέτηση στὴ γιορτὴ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐξηγιέται εἶτε μὲ τὴν τυχαία σύμπτωση τῶν γιορτῶν μὲ τὴν ἐποχὴ, ποῦ ἴσως θάχε καθιερωθῆ σὲ ἱεροτελεστία, εἶτε στὸ ὅτι οἱ Ἀπόστολοι σάν ψαράδες οἱ περισσότεροι, σάν ἄνθρωπο δη' ἀδῆ τοῦ νεροῦ, πῆραν τὴ θέση τῶν ἀντιστοιχῶν εἰδωλοατρικῶν προσωποποιήσεων τῶν πηγῶν κλπ. Ὁ μὲν ἢ μαντεῖα τούτη δὲν εἶναι στὴν προστασία τους, ἀλλὰ «συνεργεῖα ξωτικῶν καὶ νεράιδων». Γι' αὐτὸ σῶλη τὴ διάρκειά τους, ἀμίλητες καὶ μὲ δέος παρακολουθοῦν στὸν ἴσκιο τοῦ καθρέφτη, μὴν τὴς συνεπάρουν τὰ ξωτικά καὶ οἱ νεράιδες. ἴσως ὁμοίως ἢ τοποθέτηση νάγινε καὶ γιὰ λόγους τεχνικῆς εὐχέρειας. Τότε ὁ ἥλιος βρίσκεται στὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο, ὅποτε τὸ μεσημέρι «κεφαλῶνει» (11) καὶ φωτίζει ὡς τὸν πάτο σχεδὸν ἕνα πηγάδι μέτριου βάθους, φῶτισμα ποῦ εὐκολύνει πολὺ στὸ ξάστερο ξεχώρισμα τῶν εἰδῶλων, στὸν ἴσκιο τοῦ καθρέφτη μὲς τὸ νερὸ. Ἄν δὲ συνδυάσουμε καὶ τὴν πληροφορία γιὰ τὸ μαντεῖο τοῦ Θουρξέως (μὴπως Φρυξέως ἀπὸ τὸ φρύγω=ξεραίνω, φρυξεύς;), τότε

9. Ἀπὸ τὸ λατ. calculus=ψῆφος, ἀσήμαντο μόριο ὕλης, κάρφος.

10. Κοίτα: Pausanias Ἀχαϊκά (βιβλ. VII), XXI, 12 καὶ 13.

11. Κεφαλῶνω=φτάνω μέχρι τὸ κεφάλι, ὑπερβάλλω, γίνουμαι κατακόρυφος" ἐδῶ σημαίνει φτάνει ὁ ἥλιος στὸ ζενίθ.

μπορούμε να συμπεράνουμε και την εποχή της, που συμπίπτει με τη σημερινή των Ἀγίων Ἀποστόλων, αφού τότε σχεδόν όλα τὰ χορτάρια τῆς γῆς ἔχουν «φρυγεῖ».

Ἡ θρησκεία μας ἀπαγορεύει τὶς μαγγανείες καὶ μαντεῖες, γιατί εἶναι «διαβολικὴ συνεργεία» (τὸ σωστὸ εἶναι συνέργεια, ἀλλὰ, κατὰ παραξήγηση ἀπὸ τὸ λαό, λέγεται ἔτσι ὅπως ἀκούγεται στὴ δοτικῆ· διαβολικῆ· συνεργεία) κατὰ τὸ λαό μας. «Ἔργα πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων πνευμάτων» κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. Γι' αὐτὸ ὅλα τούτα προέρχονται σήμερα ἀπὸ τὴν ἀπόκρυφὴ ἐπιστήμην τῆς Σολομονικῆς καὶ τῆς ἀστρολογίας, ἀπομεινάρια ἢ ἐξελίξεις τῆς ἀρχαίας μαντείας. Γι' αὐτὸ σὲ κάθε μαντεία εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐπιδράσει κάποιο «ἄστρο». Τὸ ἄστρο, ὀρισμένο γιὰ κάθε νύχτα ἢ σειρά νυχτῶν, μόνο οἱ ἀστρολόγοι καὶ οἱ μάγοι τὸ ξαίρουν. Ὁ ἀπλοϊκὸς κόσμος στὴν ἐσώτερη ἀνησυχία γιὰ τὸ μέλλον καταφεύγει σὲ μάγο ἢ ἀνησυχία εἶναι μεγάλη, στὴ χαρτορίχτρα ἢ στὴν καφετζοῦ, μὰ καθιέρωσε κάθε τόσο, μιά δυὸ φορές τὸ χρόνο, νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὸ μάγο, γιὰ νὰ ἐξακριβώνει τὰ μελλούμενα. Καὶ τούτῃ ἡ καθιέρωση γενικεύθηκε πῶς πολὺ μετὰ τὸ σβύσιμο τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ὅταν ρημάξανε τὰ μαντεῖα καὶ «ἀπέσβετο τὸ λάλον ὕδωρ» κατὰ τὸ γνωστὸ καὶ τελευταῖο χρῆσμός τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν στὸν Ἰουλιανὸ τὸν Παραβάτη, σὰν τελετῆ, στὰ πλαίσια τῆς νέας θρησκείας, πὺ σιγὰ—σιγὰ ἔγινε συνήθειο, παράδοσι. Κι' ἀπὸτέτοια συνήθεια καὶ παραδόσεις πὺ κρατᾶνε ἀπ' τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὁ τόπος μας εἶναι γιομάτος.

ΚΩΣΤΑΣ ΨΥΧΟΓΥΙΟΣ

ΑΠΟΨΕ ΜΥΡΙΣΕ ΒΡΟΧΗ...

Ἀπόψε μύρισε βροχὴ
πὺ ἦταν ἡ νύχτα μοναχὴ
γυμνὴ χωρὶς ἀστέρια.
Καὶ τοῦ ἀνέμου τὸ βιολὶ
ἔντρομὸ κλείστηκε πουλὶ
στῆς σιωπῆς τὰ χέρια.

Δέσε τὰ μάτια στὴ βροχὴ
κι' αὐτῆς τῆς νύχτας ἡ μορφή
μὴ σοῦ ξυπνᾷ τὴν ἔννοια.
Σὰν τὸ φεγγάρι στὴν καρδιά
θὰ σὲ σιμώσει, μιά εὐωδιά
θαρθεῖ ἀπ' τὴ γαρδένια...

ΑΛΕΚΟΣ ΚΑΖΟΓΛΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Ἡ Ἱστοραγωδία πού ἄρχισε μέ τό ἄρθρο τοῦ κ. Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου «Ἡ φυσιολογία τῆς ὑπερβολῆς» («Νέα Ἔστια» 1 Ἰουλίου) καί τήν ἀπόκριση τοῦ κ. Ἀντρέα Καραντώνη «Πνευματικός κιτρινισμός» («Ἀγγλοελληνική Ἐπιθεώρηση», Ἰούλιος-εξαφορμῆς τῆς ἀπονουμῆς τοῦ «Ἐπάθλου Παλαμᾶ» στόν ποιητή κ. Γ. Σεφέρη, ἐξακολουθεῖ ν' ἀπασχολεῖ τό ζωτικώτερο χῶρο τῶν περιοδικῶν καί τῶν φιλολογικῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτεύουσας.

Ὑστερ' ἀπό τήν τελευταία διαμάχη μεταξύ τῶν ομάδων τῆς «Πνευματικῆς Ἐλευθερίας» καί τῆς «Πνευματικῆς Δουλείας», πού ὄσο καί νά ἔγινε μέ τραχύτητα εἶχε ὀπωσδήπτε ἓνα ἰδεολογικό κίνητρο κι' ἓνα ἐθνικό σκοπό, ἡ νέα τουτη σύμπλοκή ἀποτελεῖ μιᾶ ἀποκάλυψη τῆς οὐχότις καί ταπεινῆς ἐμπάθειας πού κυριαρχεῖ ἐδῶ σέ τέτοιου εἴδους δημόσιες συζητήσεις δταν περνᾶνε στόν Τύπο. Γιατί πρέπει νά ὁμολογηθεῖ τοῦτο τό κακό σύμπτωμα : ὅτι ἀπό τή σωρεία τῶν ἄρθρων, τῶν παρατηρήσεων καί τῶν σχολίων πού ἀφιερῶθηκαν σ' αὐτή τήν ὑπόθεση, κανένα δέ μπόρεσε νά ὑψωθεῖ πέρ' ἀπ' τό προσωπικό συμφέρον τῆς ὑπογραφῆς του καί νά δείξει μιᾶ διάθεση, ἄν ὄχι συμβιβαστική, τουλάχιστο ἀντικειμενικοῦ χειρισμοῦ τοῦ θέματος. Ἀντίθετα μάλιστα, τόσοι πνευματικοί ἄνθρωποι τῆς Ἀθήνας (πρῶτοι καί καλῆτεροι οἱ περισσότεροι) ἀντί νά παρακάμψουν τό σκόπελο τοῦ λίβελου καί τῆς χοντροκομμένης εἰρωνίας, βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά ἐκθέσουν τά ἀτομικά τους μίση καί τίς καθημερινές τους μικρολογίες χωρὶς νά σκεφτοῦν ὅτι αὐτά τά ζητήματα μέ τό νά τά ρίχνουν στή δημοσιότητα κατὰ τῶν ἀντιπάλων τους, φθείρουν αὐτούς τούς ἴδιους πρῶτα.

Πρέπει νά ἐκπλήττεται καί νά ντρέπεται κανεὶς ἄν σκεφτεῖ πῶς ὄλο αὐτό τό θόρυβο τὸν προκάλεσαν τά παρασκήνια τοῦ «Ἐπάθλου Παλαμᾶ» καί μάλιστα ἄνθρωποι πού τιμήθηκαν καί πρωτοστάτησαν σ' αὐτό. Μὲ ἀγνωμοσύνη καί ἀσυνέπεια, ἀταίριαστες στήν πνευματική τους ὑπόσταση, οἱ «πρῶν φίλοι» χῶρισαν σέ στρατόπεδα κι' ἀντί, ἐπιτέλους, νά μᾶς ἐκθέσουν μέ ψυχραιμία γιατί μετάνιωσαν γιά τήν κρίση τους ἢ τά αἰσθήματά τους, ἀνοιξαν τά παραπετάσματα πού σκέπαζαν τή ζήτῃ τους καί τίς σχέσεις τους καί εἶπαν καί σέ μᾶς, τοὺς μακρινούς κι'

δνειροπόλους, πόσο ψεύτικοι και ανάξιοι είναι να λέγονται «ήγέτες της εποχής μας». Κι' αντί ακόμα να σταματήσουν οι ίδιοι το άλληλοϋβρεολόγιό τους ή να γίνουν «φωτεινό παράδειγμα» για τους άλλους, τους «έκτός μάχης», κατόρθωσαν με την έπιμονή και το σύστημα των «άποκαλύψεων» να ηλεκτρίσουν και νέους οπαδούς που εύχαρίστως στρατεύονται και πολεμούν με τα ίδια όπλα της κακόπιστης και κακόβουλης τακτικής. Έτσι, το έπεισόδιο του «Επάθλου Παλαμά» γενικεύθηκε πιά κι' ο πνευματικός κόσμος που έδρευε στην πρωτεύουσα, μπήκε αντιπροσωπευτικά σε μια γελοία κι' άσυνείδητη πάλη που ο ένας συνσγωνίζεται τον άλλο ποιός θα πρωτοβγάλει τα άπλυτα της πνευματικής και ιδιωτικής ζωής του αντιπάλου του.

Κι' άλλοτε γίνονταν «φιλολογικοί καυγάδες», βγαίνανε μανιφέστα, έπσκολουθοῦσαν και «μαγκουροπόλεμοι» ακόμα, μ' από στοιχειώδη αξιοπρέπεια αυτά τα έπεισόδια περιορίζονταν στους κύκλους τους χωρίς να παίρνουν κοινωνικό αντίλαλο. Η «ταβέρνα» του κ. Παναγιωτοπούλου και οι «βοημοί του Μπαγκείου» του κ. Καραντώνη άρκέσανε να δημιουργήσουν τέτιο όμαδικό φαινόμενο πνευματικής κατωτερότητας που σπάνια θα σημειωθεί στα Έλληνικά χρονικά. Κι' αν δέν πρέπει να υποθέσει κανείς ότι οι ήρωες αυτής της ιστορίας δέν είχαν ποτέ ήθος και άρχές, θα πιστέψει όμως πως εύκολα τα έχασαν και δέχτηκαν να παραμερίσουν το παρελθόν τους, τη θέση τους και προπαντός το νόημα της άποστολής τους σ' αυτό τον τόπο και να κατέβουν στα πεζοδρόμια για να άσκηθούν σε μια κωμική όδομαχία μεγάλης μάλιστα διάρκειας.

Μπορεί ίσως ν' αντίτεινει κανείς ότι περνάμε έποχή παρακμής που είναι φυσικό να έπηρεάζει και τους πνευματικούς άνθράπους. Ο βίαιος όμως και κατώτερος προσωπικός τόνος της «μάχης των ύβρεων», ή έλλειψη τρόπου θεμιτής αντιδικίας και τα βαθύτερα αίτια που σιγά—σιγά άποκαλύπτονται από τις σχετικές συζητήσεις, δείχνουν ότι ή παρακμή αυτή ή άρχισε άπ' αυτούς ή έκπροσωπείται άπ' αυτούς. Και ή ευθύνη σ' αυτή την παρακμή είναι ακόμα πιο βαριά αν συνδυαστεί με τον άγώνα που όφειλαν και όφείλουν να κάνουν για να συγκρατήσουν τον έθνικό έλληνικό πολιτισμό με το κήρυγμα της πειθαρχμένης πνευματικής έλευθερίας και την άνάληψη συστηματικότερης ήγεσίας στις κρίσιμες ώρες που μας τυρανούν σήμερα. Αντίθετα αυτοί παρσβάλλονται ποιός θα κερδίσει το πρωτάθλημα στην έξεύρεση κοσμητικών χαρακτηρισμών και κατάντησαν τα ίδια τερα μυστικά τους κοινόχρηστο θέμα του άναγνωστικού κοινού.

Για μας που μένουμε στην έπαρχία με λιγώτερες κακίες και περισσότερους πόνους άπ' αυτούς, το φαινόμενο τουτο είναι άποκαρδιωτικό. Η διαμάχη, με τόση έκταση και τέτιο περιεχόμενο που διαρκώς «βελτιώνεται όδυνηρότερα», θάχει το φοβερό της αντίκτυπο στην πίστη και στην έλπίδα για το «πνεύμα του Άσπετος». Ένώ περιμένουμε το φώς, δεχόμαστε τα σκουπίδια. Τουλάχιστο, ως σταματήσει αυτή ή απελπιστική άνασθυμίαση! Τα περιόδια που δέχτηκαν να γίνουν τα πρώτα χαρακώματα των «ποιητικών έρυθροδέρμων» χωρίς να ξέρουν και τα ίδια που θα έφτανε ή σύγκρουση, έχουν χρέος ν' άρνηθούν κάθε νεώτερη έξόρμηση είτε των ήγητόρων είτε των οπαδών τους. Άσφαλώς,

ἡ ὑπόθεση τούτη θά καταντήσῃ στό τέλος διασκεδαστική, μὰ στό βάθος σέ δσους πονοῦν γιά τοῦτο τόν Τόπο καί γιά τὸ Πνεῦμα τοῦ θά μένει μιὰ ἀγιάτρευτη πίκρα : πῶς οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι μας ἔχουν ταπεινότερα πάθη καί μίση ἀπό τοὺς κοινούς θνητούς...

Ω.

ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΓΕΡΟΝΤΟΚΟΡΙΣΜΟΙ

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας νὰ ἐπαναφέρει τὴν καθαρεύουσα στό Δημοτικὸ Σχολεῖο ἀποτελεῖ δεῖγμα ἀναχρονιστικῶν ἀντιλήψεων ἀπάνω στό κεφαλαϊῶδες ζήτημα τῆς Γλώσσας καί, ἂν ἐφαρμοσθεῖ, θά συντελέσῃ στὸν ἐκμαυλισμὸ τοῦ παρθενικοῦ μαθητικοῦ κόσμου ποὺ εἰσάγεται στὴν πρώτη του γραμματικὴ μὀρφωση.

Σὲ ἐποχὴ ποὺ ὁ Γλωσσικὸς ἀγῶνας βρίσκεται ἤδη μέσα στό χῶρο τῆς Ἐπιστήμης, μιὰ τέτια ἐπανακαθιέρωση θ' ἀνατρέψῃ ὄχι μόνο τὴς ἐπιτεῦξεις τῆς ἐξηντάχρονης πάλης τῆς Δημοτικῆς ἀλλὰ καί τὴν ἀναγεννητικὴ τάση τῶν μελλοντικῶν γεννεῶν ποὺ μὲ τὴ συνεχῆ προώθηση τῆς παιδείας θά σταθεροποιούσαν φυσιολογικὰ τὸ γλωσσικὸ τῆς ἰδίωμα. Γιατὶ ἔτσι τὸ κράτος δὲν ἐπιστρέφει ἀπλὰ στὴν περίοδο τῆς Φανάριώτικης ἀκαμψίας καί τοῦ σχολαστικισμοῦ ποὺ τὰ γκρέμισε τὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη οὔτε ἐπίσης ὕπαναχωρεῖ ἀπὸ ἔλλειψη προϋποθέσεων κί' ἀπὸ προβολὴ δισταγμῶν ἢ ἀντιδράσεων ἑνὸς ὑπολογισμοῦ κόσμου ποὺ εἶνε τυχὸν ἀπροετοίμαστος ἀκόμα ἢ δὲν ἔχει τὴν καλοπιστία νὰ ἐνωτισθεῖ τὴ Δημοτικὴ : Ἐπιβάλλοντας τὴν καθαρεύουσα ἀντιστρέφει τὴν ἐθνικὴ γλωσσικὴ πορεία κί' ἀπομακρύνει τὴν πρωτογέννητὴ ἑλληνικὴ συνείδηση ἀπὸ τὸ εὐκράτο κλίμα τοῦ τόπου μας καί τὴ γνήσια λαϊκὴ γνώση.

Ἐκτὸς αὐτοῦ παρανοοῦνται καί δυὸ ἄλλοι οὐσιῶδεις παράγοντες : Α' Τὸ πνεῦμα τῆς Ἐποχῆς ποὺ τείνει πρὸς τὴν ἀνανέωση τῆς μορφῆς γιά τὴ γόνιμη ἐξυπηρέτηση τοῦ συνόλου ποὺ ἀφήνει συνεχῶς πίσω του τὰ παλιὰ εἶδωλα, καί Β' Ἡ ψυχὸσύνθεση τοῦ Παιδιοῦ ποὺ εἶνε ζυμωμένη μὲ τὴν εὐκόλη κί' ἀπλὴ γλώσσα τοῦ σπιτιοῦ του καί κινδυνεύει μὲ τὴν καθαρεύουσα νὰ ὑποστῇ διαστρέβλωση τῆς ἐνστικτῆς ἀγάπης του στὴν Ἀρμονία καί νὰ καταλήξῃ σὲ ἄρνηση τῆς Σπουδῆς.

Γι' αὐτούς τοὺς λόγους ἡ ἐπαναφορὰ τῆς καθαρεύουσας θά προσκρούσῃ ἀναγκαστικὰ στὴν ὠμὴ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καί θά ναυαγήσῃ. Δὲν ὑπάρχει σήμερα στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔδαφος κατάλληλο γιά τὴν καλλιέργεια ἑνὸς συστήματος ποὺ ἔχει πιά καταδικαστεῖ ἀπὸ τὴν ὀρθόφρονη κοινὴ γνώμη καί δὲ συμβιβάζεται μὲ τὸ σύγχρονο ὕφος. Τὸ γλωσσικὸ κίνημα βρίσκεται σὲ ἄλλο σημεῖο ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἔδοσε τὴν ὀριστικὴ ἐπικράτηση στὴ Δημοτικὴ. Σκέψεις καί ἀποφάσεις σὰν αὐτὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, εἶνε ἔξω τόπου καί προέρχονται ἀπὸ γεροντοκορικὸ ὑστερισμὸ ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα τοῦ καιροῦ μας. Κί' ὅταν μάλιστα τέτιου εἶδους ἀποφάσεις κατοχυρώνονται μὲ

ἐπίσημες διαταγές καὶ ἀφοροῦν ἕναν κόσμον τόσο εὐπλαστο ὅπως εἶνε ὁ μαθητικός, τότε μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἡ περίπτωση τοῦ γεροντοκορισμοῦ εἶνε ἀπὸ τῆς πῖο ἐπικίνδυνες: γιὰτὶ μὲ τὴ μάσκα τῆς «καλῆς προσπάθειας» συντελεῖ στὴν ἐξαρχῆς διάσπαση τῆς βαθύτερης ἐπαφῆς τοῦ Παιδιοῦ μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ στὸ τέλος τὸ καταντᾷ σὲ τέλεια ψυχοδιανοητικὴ ἀπομόνωση.
Ω.

ΤΟ «ΚΥΚΝΕΙΟ» ΤΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ

Ὁ ἐθναπόστολος Σπύρος Μασσοῦκας τὸν τελευταῖον καιρὸ τῆς ζωῆς του ζέπεσε σὲ ἔγνεια. Κανεὶς δὲν τὸν πρόσεχε. Στους λίγους φίλους τοῦ τοῦμειναν πιστοί, συνήθιζε ν' ἀπαγγέλλει τὸ ἀκόλουθον, ἀνέκδοτον ὡς τώρα, κύκνειον τραγοῦδιον τοῦ ἀπευθυνόμενος στὴ μοῖραν τοῦ πού τὴν περιμενε ἔστω καὶ τὴ δωδεκάτη ὥρα ν' ἀλλάξει ἀπέναντί του διαθέσεις:

Σπύρο' ὡς πότε θάχεις βράδου,
Δὲ θάρθει ἡ ἐλπίδα μιᾶς αὐγῆς;
Δίχως κερὶ καὶ λάδι
πῶς θὰ λειτουργηθῆς!

Π. Η.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΖΩΗ

ΜΙΑ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΘΕΤΗ ΑΝΤΙΟΧΟ ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟ

Ἡ γνωριμία μου μὲ τὸ συνθέτη καὶ μαέστρο κ. Ἀντίοχον Εὐαγγελᾶτον ἔγινε ἕνα καλοκαιριάτικον πρωινὸν σ' ἕνα καφενεῖο τῆς πόλης μας. Ἐφέτος πού ὁ κ. Εὐαγγελᾶτος εἶχε ἔρθει γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τῆς ἐτήσιες ἐξετάσεις τοῦ Ὁδείου μας.

Ἀπὸ τὸ προηγούμενον βράδι εἶχαμε κλείσει ἕνα φιλικὸ ραντεβού γιὰ μιὰ δημοσιογραφικὴ συνέντευξιν πού θὰ δημοσιευόταν στῆς φιλολογικῆς στήλης τῆς ἐφημερίδας πού ἐργάζομαι. Ὑστερ' ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐρωτήσεις τῆς ὅχι καὶ τόσο πολὺ εὐχάριστος δημοσιογραφικῆς ἀνάκρισης, ἀρχίσαμε νὰ στρέφουμε τὴ συζήτησιν σὲ καθαρὰ καλλιτεχνικὰ θέματα καὶ νὰ ἀπευθύνωμ ἑρωτήσεις σὲ συνομιλητὴ μου ἐρωτήσεις τοῦ ἀμέσσου ἐνδι' ἀφεροντός του.

Σήμερα ὁ κ. Ἀντίοχος Εὐαγγελᾶτος κατέχει μιὰ ἀπὸ τῆς πέντε κορυφαίας θέσεις στὴν Ἑλληνικὴ μουσικὴ. Ἀριστοτέχνης μαέστρος διακρίθηκε τόσο στὸ ἐξωτερικὸν ὅσο καὶ στὴν Ἑλλάδα ὡς διευθυντῆς τῆς κρατικῆς ὀρχήστρας, τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς ὀρχήστρας τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς. Σὰ συνθέτης ἂν καὶ σπουδασμένος στὸ ἐξωτερικόν, ἔμεινε βαθιὰ ριζωμένος στὴ γῆν του καὶ τὰ ἔργα του ἀποπνέουν τὴ σύγχρονον Ἑλληνικὴν πραγματικότητά.

Ἄλλὰ ἄς ἀκούσομε ἀπ' τὸν ἴδιον τῆς ἀπόψεως του σὲ μερικὰ ἐρωτή-

ματα πού του υπέβαλα.

1) Πώς βλέπετε σήμερα την εξέλιξη της μουσικής στην 'Ελλάδα;

— Σήμερα ή 'Ελληνική μουσική από δημιουργικής πλευράς έχει πάει πολύ μπροστά και ή χώρα μας έχει νά επιδείξει ήκανό αριθμό συνθετών πού παίρνουν μιά ξεχωρή θέση στην παγκόσμια σειρά της Τέχνης. Βρισκόμαστε στις πρώτες δόκιμες έκδηλώσεις της 'Ελληνικής μουσικής σχολής πού άφισε τά πειράματά της και τό ύποκειμενικό και πήρε τά στοιχεία ένός νεοπραγματισμού (πολυφωνία) μ' ένα γράφιμο άντικειμενικώτερο, κείνο πού έκανε ό Σεζάν στη ζωγραφική έδω και πολλά χρόνια. Σήμερα ή μουσική μας δημιουργείται με τέτοια στοιχεία και με βάση την αντίστιξη.

2) Νομίζετε πώς ή μουσική μας για νά πάρει μιά αυτότε- λειά και άξια πρέπει νά έχει 'Ελληνικό περιεχόμενο; Και άπό ποθ' άντλήσει τά στοιχεία για τό περιεχόμενο αυτό;

— Πιστεύω άκράδαντα ότι κάθε Τέχνη πρέπει νά στηρίζεται πάνω στη γή της. 'Η μουσική μας δίχως 'Ελληνικό χρώμα και δίχως τό πηγαίο και τό άληθινό δέ θά μπορέσει ποτέ νά άξιοποιηθεί. Πρέπει νά δημιουργήσουμε 'Εθνική — με την πλατότερη έννοια τοῦ όρου — μουσική. Γιατί όταν δημιουργήσουμε 'Εθνική μουσική, τότε ή μουσική αυτή θά γίνει και παγκόσμια. 'Ο Μπετόβεν υπήρξε παγκόσμιος αλλά πρό πάντων Γερμανός. Τό ίδιο κι' ό Τσαϊκόφσκυ υπήρξε Ρώσος. Τά στοιχεία θά τά βρούμε στη Βυζαντινή μουσική, στις άρχαίες σκάλες, στο δημοτικό μας τραγούδι. Τά διαμάντια αυτά νά τά άξιοποιήσουμε και νά τους δόσουμε σύγχρονον παλμό. Και μιά και μιλάμε γι' αυτό τό θέμα σάς λέγω ότι αυτό τόν καιρό γράφω μιά φούγκα και παραλλαγές πάνω στα «Σαράντα παλληκάρια».

3) 'Η τελευταία άναστάτωση και ιδιαίτερα ή 'Ελληνική τραγωδία τοῦ πολέμου θά έχει επίδραση στη μουσική; Και πώς θά έκδηλωθεί: σά θρήνος μιάς καταστροφής ή σά μιά ήρωϊκή μελωδία;

Τό έρώτημά σας αυτό εινε κάπως πρόωρο για σήμερα. 'Η τραγωδία πού ζήσαμε, πρέπει πρώτα νά κατασταλάξει μέσα μας και νά ολοκληρωθουν οι τύποι πού ζήσανε την εποχή εκείνη. Εινε άναμφισβήτητο ότι οι μουσικοί μας θά δάσουν μιά μέρα τόν άπολογισμό της σκλαβιάς. Χρειάζεται όμως μιά προοπτική χρόνου ώσπου νά συλλάβουμε αίσθητι' κά τόν παλμό της. Προσωπικά αισθάνομαι όλο αυτό τό δράμα πού πέρασε, νά βαραίνει πάνω μου με άξιώσεις. Βρίσκομαι στην άρχή για τη σύνθεση ένός όρατορίου πού θέμα του θάνε ή 'Ελληνική τραγωδία τοῦ πολέμου.

Τέλος παρακάλεσα τόν κ. Εύαγγελάτο νά μου πεί μερικά άπό τη ζωή του.

— 'Η πρώτη έπαφή μου, μου είπε, με την τέχνη στήθηκε ή Ποίηση. Μικρά παιδι άκόμα έγραφα στοίχους και άργότερα έκανα και βιολ'. Σά μακρυνό όνειρο τό έβλεπα ότι μιά μέρα μπορούσα νά γίνω μουσικός. Οι γονείς μου θέλησαν νά με κάνουν γιατρό. Γράφτηκα στην Ιατρική μά ύστερα άπό ένα χρόνο μετεπήδησα στα νομικά κι' άργότερα έφυγα για τη Γερμανία (1922) για νά συμπληρώσω τίς σπουδές μου. Στο εκεί πνευματικό περιβάλλον άρχισε νά λαμπαδίζει μέσα μου ή έσωτερική φλόγα της Τέχνης και μιά μέρα βρέθηκα με την άπόφαση νά γίνω μουσικός. Γράφτηκα στη Φιλοσοφική σχολή και παρακολούθησα ιστορία της Τέχνης και της Μουσικής. Παρακολούθησα μαθήματα στα 'Ωδεία τοῦ Βερολίνου και της Βιέννης και άργότερα συμπλήρωσα τίς σπουδές μου ως μαέστρου στην 'Ελβετία. Ταυτόχρονα έγραφα δικά μου έργα και τελικά γύρισα στην 'Ελλάδα. Τόν τελευταίο καιρό άξιώθηκα ν' άκούσω έργα μου και νά διευθύνω όρχήστρα στο Παρίσι, στο Βουκουρέστι, στην 'Αθήνα κ.λ.π. Έτσι μάθατε πώς έγινε μουσικός. Σήμερα οι βιοτικές άνάγκες μου άπασχολούν άρκετό χρόνο. Και—χαρακτηριστικά τέλειωσε ό κ. Εύαγγελάτος — όταν πεθάνω, άπό τό μαέστρο Εύαγγελάτο δέν πρέκειται νά μείνει τίποτα. Άπό τό συνθέτη όμως Εύαγγελάτο κάτι ίσως νά μείνει.

Ν. ΠΑΠΑΔ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κρίτωνα Ἀθανασούλη «Τὸ τραγούδι τῶν Πέντε ἀνέμων»,
Ἡρωικὴ ραψωδία.

Ἡ πίστη στὴν κοινωνικότερη, καὶ προπαντὸς στὴν ἐθνικὴ ἀποστολὴ τοῦ διανοούμενου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ποιητῆ μέσ' στὴ ρευστότητα τῆς ἐποχῆς μας καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ συνέπεια τοῦ ἀνθρώπου στοὺς νόημα τοῦ χρέους σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, εἶνε τὰ δυὸ κυριώτερα κίνητρα ποὺ κατεϋθύνουν τὴν ἐσωψυχὴ διάθεση καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ σύνθεση τῆς ἠρωικῆς αὐτῆς ραψωδίας, ὅπως χαρακτηρίζει ὁ κ. Κρίτων Ἀθανασούλης τὸ «Τραγούδι τῶν Πέντε ἀνέμων» του.

Γενικά, πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπόπειρα νὰ συλληφθεῖ μ' ἓνα λυρικό κύκλο ἢ τελευταία ἐλληνικὴ ἱστορικὴ ἐξαιετία καὶ ν' ἀποδοθοῦν ἡ οὐσία καὶ τὸ αἷμα κι' ἡ δόξα κι' ἡ πληγὴ καὶ τὸ ἄλγος τῆς ἀποτοξινωμένα σὲ λόγο μᾶλλον ρομαντικῆ. Νιώθεις πὼς ὁ ποιητὴς γυμνωμένος ἀπ' τὸ βάρος τοῦ ἱστορικοῦ ἀφηγητῆ, πραγματοποιεῖ αὐτὸ τὸ ἐπίπονο ἰαξίδι περνώντας ἀπὸ τοὺς σταθμούς τῶν περιστατικῶν γιὰ νὰ βαθύνει περισσότερο στὴ γνώση καὶ στὴ σημασίαν τοὺς ὥσπου νὰ ὀλοκληρώσει τὴν ἰδέαν του σὲ μιὰ πλατιὰ ἔκφραση. Κι' ἡ ἔκφραση τούτη ἔχει τὸν τόνο τῆς ἀπευθείας ὀμιλίας περισσότερο καὶ λιγώτερο τῆς ἀπολογίας ποὺ θὰ βοηθοῦσε τὴ σύνθεση νὰ γίνῃ πιὸ πιστὴ, πιὸ ἀκριβὴς καὶ πιὸ ἐντελεστερη.

Ἀνάμεσα στὰ πέντε κεφάλαια τῆς ραψωδίας («Ἡ ἀπὸ τοῦ δρους ὀμιλία»=Προμήνευμα, «Ἐλεγείο γιὰ τὰ τριαντάφυλλα ποὺ ἀνθίσανε στὰ γυνάρια μας πάνω στὸ χιόνι τῆς Ἀρβανιτιᾶς»=Ἀλβανία, «Ὡδὴ στὴν πρώτη ἀδερφή τοῦ Ζέφυρου»=Κρήτη, «Δάκρυα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς μας»=Ἀντίσταση, «Μιά στάλα φῶς μέσα στὰ δάχτυλα τῆς Διχόνοιας»=Ἀγάπη) ὑπάρχει ἡ χρονολογικὴ σύνδεση τῶν γεγονότων ποὺ τὴν ἀποκρυσταλλώνει ἢ ἀγωνία τοῦ ποιητῆ νὰ σχεδιάσει τὸ βαθύτερο περιεχόμενό της σὰ μιὰ ἐκτεταμένη ἀποκάλυψη καὶ φιλοδοξεῖ νὰ τελειωθεῖ σὰν ἐρμηνευτικὴ ψυχογραφία ἐνὸς ὀλοκληρου λαοῦ, τοῦ λαοῦ μας. Αὐτὴ κιόλας νομίζω πὼς εἶνε ἡ αἰτία ποὺ παρέσυρε τὸν κ. Ἀθανασούλη νὰ ὑποτάξει σὲ μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου του τὴν ἄφθονη λυρική πνοὴ στὴν ἄμεση ἐπίδραση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, πιὸ ταιριασμένον στὴ διάθεση τῆς ραψωδίας.

Ἐν τούτοις ὁ κ. Ἀθανασούλης, ἀφισμένος στὴ λαχτάρᾳ τῆς μελέτης καὶ κρίσης τῶν ἡμερῶν του, δὲ μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ, σχεδὸν καθόλου, τὴ φραστικὴ του οἰκονομία. Παρ' ὅλη του τὴν ἐσωτερικὴ ἔφεση κι' ὅσο κι' ἂν ὀρισμένες ὥρες ξεπηδοῦν ἀπὸ μέσα του κάποια ἀξιοσημεῖωτα ἐρωτήματα, ὁ ἠρωϊκὸς του τόνος κατάφορτος ἀπὸ εἰκόνες—κι' αὐτὲς ὄχι πάντα πρωτότυπες κι' ἀπαραίτητες—ἔχει χάσει τὴ συμπαγῆ ἐπιγραμματικότητά ποὺ θὰ καθιστοῦσε μεστώτερο τὸ στοχασμὸ καὶ πιὸ ἀχτινοβόλα τὴν αἴσθησιν. Ἐτσι καὶ τὸ «Προμήνευμα», ὅπου ὁ ποιητὴς γίνεται καὶ προφήτης κι' ἐπαναστάτης, καὶ ἡ «Ἀντίσταση» ποὺ ἡ πράξις δηλώνει τὴν παρουσία τῆς ἀπρογραμμάτιστα, διαλύονται μέσα σὲ μιὰ συνεχῆ παράταξη εἰκόνων ποὺ ἀπομακρύνουν ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ τὴν Ποίησιν ἀπ' τὰ πραγματικὰ τῆς ξεκινήματα Ἀντίθετα στὴν «Ἀλβανία» καὶ στὴν «Κρήτη» μὲ τὴν κάποια σφιχτοδεμένη κι' ἄρρηνωπὴ ἔκφραση, τὰ ἐπεισόδια ἀποδίδονται μὲ ζωγραφικὴ παραστατικότητά καὶ συγκινοῦν.

Ἡ ἐπικὴ πρόθεση τῆς ραψωδίας ποὺ ἴσως θὰ ἔπρεπε νάταν τὸ κυριώτερο στοιχεῖο τῆς, λείπει ἢ τουλάχιστο δὲ φαίνεται νὰ κυριαρχεῖ. Αὐτὴ ἡ ἐπικὴ πρόθεση θὰ γινόταν ἠρωικὴ ἀνάταση καὶ ἐγκώμιο, μὰ τὰ σύμβολα ποὺ ὁ κ. Ἀθανασούλης προτίμησε ν' ἀντικαταστήσῃ τίς πραγματικὲς ἔννοιες, εἶνε τόσο εὐπαθῆ κι' εὐκολοδιάλυτα ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ συγκρατήσουν τὸ καθολικώτερο πνεῦμα τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ ἀφανοῦν τὸ ἱστορικοποιητικὸ του προσόν. Ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἔχει ζήσει, ἐντο-

να και δραματικά όπως φαίνεται, τις οδυνηρές μέρες της έξαιτίας από τον Πόλεμο ως το Σπαραγμό κι' είνε ώριμος ν' αντιπροσωπεύσει μιὰ φωνή απ' αυτά τὰ έγκατα: τή φωνή του ανθρώπου που υποφέρει και νιώθει ξεχωριστά από τὸ πλῆθος...

Γιώργου Δέλιου «Μουσική δωματίου», διηγήματα

«Πεζογραφία με περιεχόμενο έσωτερικεύσεως», χαρακτήρισε ὁ κ. Πέτρος Σπανδωνίδης τὸ βιβλίο του κ. Γιώργου Δέλιου «Στὰ ἴχνη του άγνωστου θεού», μυθιστόρημα που κυκλοφόρησε τὸ 1937. Σήμερα ἡ «Μουσική δωματίου» με τὰ ξεντεκα διηγήματα—πεζῶς της συνεχίζει γονιμοποιημένο πια αὐτὸ τὸ είδος της «έσωτερικεύσεως» μέτρη στην προσπάθεια νὰ λυτρωθεῖ ὀριστικά απ' τὸν ταυτόρρυθμο συνθετικό τρόπο του Προούστ και νὰ γίνει προσωπικό γνώρισμα του συγγραφέα.

Ψυχογραφικά δοκίμια πλασμένα σέ λογοτεχνικό μύθο θάπρεπε νὰ είπωθούν αὐτὰ τὰ διηγήματα. Γιατί και ἡ ελάχιστη δράση προσώπων και γεγονότων που αναγκαία ἴσως ἢ συμπτωματικά παρεμβάλλονται, ὅχι μόνο ἀφαιρεῖται συχνά από τὸ χώρο της τραγικότητας ἀλλά και ἄπορροφάται, ὅσο δὲ θὰ ἄρμοζε μερικές φορές, μέσ' στην ένταση της αγωνίας γύρω απ' τὰ βαθύτερα προβλήματα ενός άγνωστου μακρινού κόσμου που τυραννικά ἀναζητιέται ἢ έρμηνεῖα του. Ἐτσι ένῶ οἱ άνθρωποι που κίνησαν τὰ θέματα δὲν πεθαίνουν και τὰ περιστατικά δὲν τελειώνουν συνήθως σ' ἓνα κοινὸ φυσιολογικό τέρμα(ἔκτος μονάχα στο «Ἐνα ἀπόγευμα» και στην «Ἐρση»), ἡ συγκεκριμένη τους οὐσία διασπᾶται ἀδιάκοπα κάτω από τὸ έντονο φῶς της σπουδῆς ὀρισμένων ταραγμένων ψυχικών καταστάσεων και ἡ έννοια του διηγήματος διαλύεται. Τίς καταστάσεις αὐτές ὁ κ. Δέλιος τίς ἀπομονώνει σέ μιὰ ἀλύπητη ἀκίνησία και προχωρεῖ πέρ' απ' τὴν ἐπιφάνειά τους για νὰ δώσει ἀναπόκριση στα έρωτήματα που τὸν βασανίζουν και ν' ἀποκαλύψει τίς θέσεις κι' ἀντιθέσεις που του γεννᾶ τὸ καθολικώτερο κοίταγμα της καθημερινῆς ζωῆς μέσα στον κύκλο τῶν προσωπικῶν και φιλοσοφικῶν του ἀπασχολήσεων: στην πίκρα του Πολέμου που ὕψωνεται γύρω του σαν ἀδιαπέραστο τεῖχος, στη μορφή και στην ἐπίδραση του Ἐρωτα, στο Χρόνο, στην Ὑπαρξῆ...

«Στὸ βάθος του ανθρώπου ὑπάρχει μιὰ ζωῆ έσωτερική χωρίς ἀχτινοβολία», λέει στο διηγημά του «Συμφωνία» (σελ. 60) Ὁλη ἡ βιαδρομή του στη «Μουσική δωματίου» διαπνέεται από τὸ πάθος νὰ βρεῖ αὐτὴ τὴν «έσωτερική ζωῆ» κι' ἐπειδὴ ἀκριβῶς θεωρεῖ πως δὲν ἔχει «ἀχτινοβολία», ἀγωνίζεται νὰ δώσει ἐξήγηση στα φαινόμενά της και νὰ τοποθετήσει με μιὰ ἀδάμαστη και οδυνηρῆ ἀνάλυση ἀπέναντι στον άνθρωπο τὰ πιδὸ συνθισμένα κι' ἀναπόφευκτα ζητήματα που τὸν ένδιαφέρουν. Μ' αὐτὴ τὴ μέθοδο, ὅσο κι' ἂν γύρω απ' τὴ στιγμιαία κίνηση τῶν ἡρώων του δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα πυκνὴ κι' ἀποσυνθετική, οἱ ένδιάμεσες ἀποκαλύψεις ὀδηγοῦν στην κάθαρση και στη γνώση.

Κάτου απ' αὐτὴ τὴν καθαρὰ «πνευματικὴ δημιουργία» περσεύει ὄχι μόνο τὸ έσωτερικό ένδιαφέρον τῶν διηγημάτων ἀλλά και ἡκαθαυτὸ συγκροτημένη τους ἀρτίωση που τὴ χαρακτηρίζει τὸ ζωντανὸ λυρικό χρώμα με τίς πρωτότυπες ἐναλλαγές, τους προσωπικούς τύπους τῶν εἰκόνων και τὴν ὀμαλὴ φραστικὴ εξέλιξη. Ἡ τεχνικὴ πορεία του διηγήματος ἀκολουθεῖ παράλληλα τὴν έσωτερικώτερη κατεύθυνσή του. Ὁ κ. Δέλιος ἐκδηλώνει με ένδιαφέρουσες και ζωηρές μεταπτώσεις τὴν αγωνία του, σκηνογραφημένη μέσα σ' ἓνα φυσικό πλαίσιο που διαρκῶς χάνεται, ἐκνασουλλαμβάνεται και πάλι γλυστράει απ' τὴν ἀντίληψη του ἀνάγνωσης για νὰ ξαναγυρίσει με μιὰ ποιητικὴ ἀνανέωση. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶνε και ἡ κυριώτερη διάκριση τῶν διηγημάτων της «Μουσικῆς δωματίου»: ἡ σφιχτοδεμένη και ἰσορροπη ζεύξη της φιλοσοφικῆς μελέτης με τὴν ἄδολη λυρικὴ ἐκφραστικότητα.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ : «Μουσική δωματίου», διηγήματα. Θεσσαλονίκη 1947.
- ΚΡΙΤΩΝΑ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ : «Τὸ τραγούδι τῶν πέντε ἀνέμων», ἠρωικὴ ραψωδία. Ἀθήνα 1947.
- ΓΕΩΡ. Α. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ : «Πέστροφες», ποιήματα. Πρόλογος Γ. Ξ Λογοθέτη, διακόσμηση Φάνη Κ. Σακελλαρίου. Ἀθήνα 1947.
- ΜΟΡΦΕΣ Θεσσαλονίκης, τεύχος 11. Διευθυντὴς Β. Δεδούσης.
- ΚΟΧΛΙΑΣ Θεσσαλονίκης, τεύχος 19. Διεύθυνση : Γ. Κιτσόπουλος, Λ. Κονιόρδος, Γ. Σβορώνος.
- ΕΥΒΟΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Ἀθηνῶν, τεύχ. 38—39. Διευθυντὴς Ἀ. Ζώντος